

BUITEN

13^E JAARGANG N^O. 23.

ZATERDAG 7 JUNI 1919.

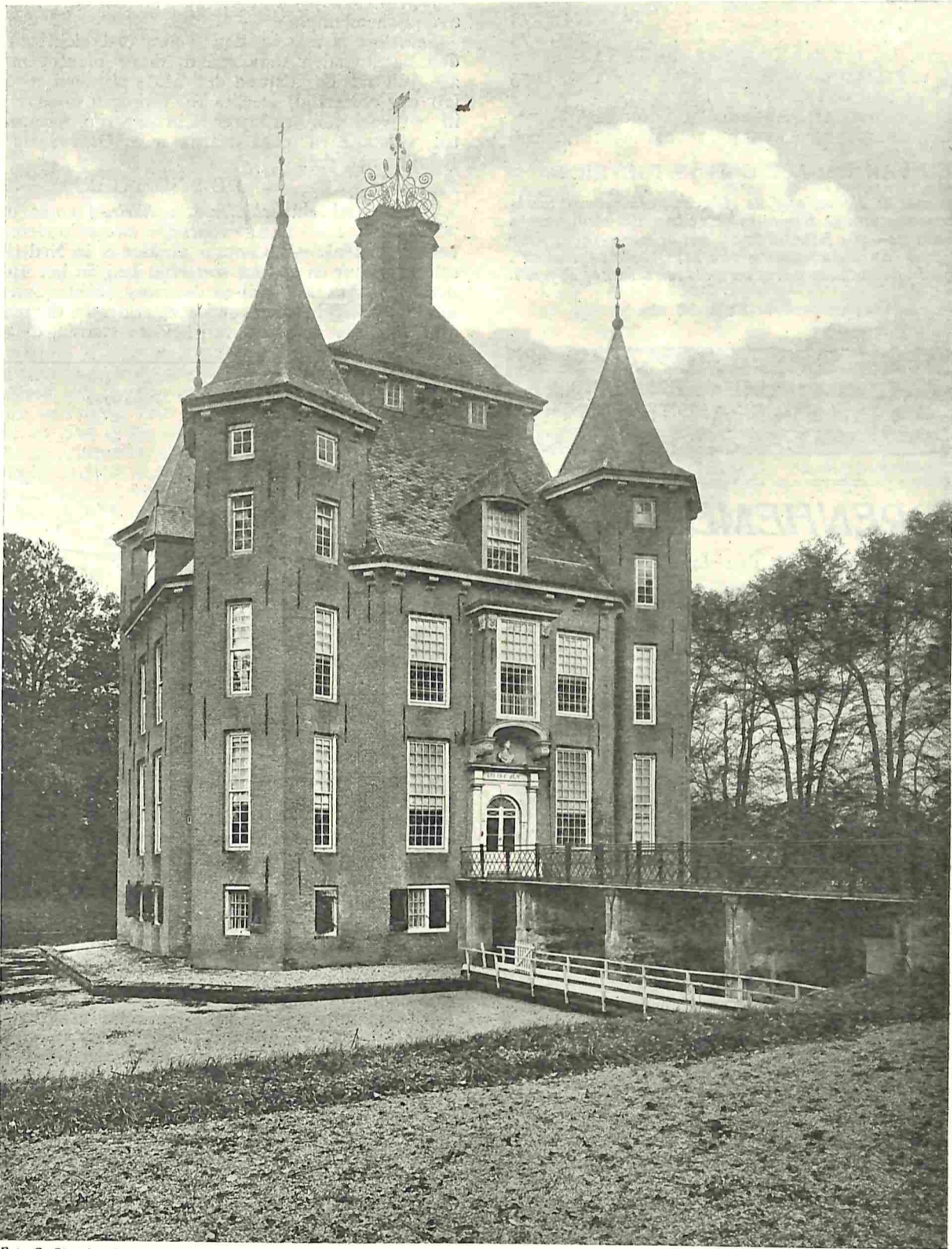

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL HEEMSTEDDE BIJ HOUTEN (UTR.), FRONT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN JUNI, DOOR A. A. N. BLZ. 266
 BROEDERSCHAP (22), DOOR JOHN GALSWORTHY „ 267
 HET KASTEEL HEEMSTEDEN BIJ HOUTEN (UTR.), DOOR
 MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD BLZ. 265, 268—271
 DE GOUDEN REGEN, DOOR M., GEÏLLUSTREERD BLZ. 272—273
 DESASTRIJD, (SLOT), DOOR H. L. B. BLZ. 273
 DE OOSTVEENSCHEN LANDEN, DOOR L. BECKER JR., GEÏLLUSTREERD BLZ. 274—275
 „BUITEN ONWAARDIG” BLZ. 275
 HET OPEN VENSTER, (4) UIT HET ENGELSCHE VAN E. TEMPLE THURSTON, VERTAALD DOOR A. ZWARTS „ 275
 BOVENGEDEELTE VAN DEN GEVEL VAN HET HUIS VOORSTRAAT 134 TE DORDRECHT, AANGEKOCHT DOOR DE VEREENIGING „HENDRICK DE KEYSER”, ILLUSTRATIE 276

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE STERRENHEMEL IN JUNI

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrebeelden voor 16,5 uur sterretijd, d. i. omstreeks 11 uur middagbaren tijd of 12 uur zomertijd. Men zie het Julikaartje van de N. R. Ct., dat half Juni verschijnt en dat voor 17 uur sterretijd geldt.

- Zenith: Draak, Hercules;
- Noorden: Kleine Beer, Cassiopeia, Driehoek, Giraffe, Perseus, Wagenman;
- Noordoosten: Andromeda, Cepheus, Hagedis;
- Oosten: Dolfijn, Lier, kleine Paard, Pegasus, Pijl, Steenbok, Vos, Waterman, Zwaan;
- Zuidoosten: Arend, Schild van Sobieski;
- Zuiden: Hercules, Schorpioen, Schutter, Slang, Slangendrager, Waterslang, Weegschaal, Wolf;
- Zuidwesten: Boötes, Kroon;
- Westen: Groote Beer, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden, groote en kleine Leeuw, Maagd;
- Noordwesten: Kreeft, Lynx.

De Melkweg is om 19 uur sterretijd, d. i. dus half Juni anderhalf uur na middernacht (half drie zomertijd) op zijn best, maar ook te middernacht al prachtig te zien. Het is in dezen tijd van het jaar een telkens terugkerend genot, den fantastisch lichtenden band aan den Oost-hemel te zien prijken. In Juli wacht ons dit schouwspel omstreeks middernacht, in Augustus al in den vóóravond (na tien uur zomertijd).

De tijdsvereffening is in Juni zoo goed als onmerkbaar; evenals in April en in Mei geeft een zonnwijzer vrij nauwkeurig den middelbaren tijd aan. In het begin der maand is de zon twee minuten bij de (winter-) klok voor, in het eind drie minuten achter; half Juni wijzen zon en klok gelijk.

Er hebben zich de laatste maanden veel en groote zonnevlekken vertoond; in Juni ziet men ze in nagenoeg rechte banen over de schijf trekken; zij verschijnen aan den Oostrand en bereiken in een dag of 13 den Westrand.

Den 22^{en} Juni bereikt de zon den zonnestilstand, het solstitium; zij beschrijft haar dagelijksche baan zoo hoog mogelijk aan den hemel en keert na dien datum weer langzamerhand naar den evenaar terug. Daarom heet de op den langsten dag afgelegde parallelcirkel de keerkring (van de Kreeft) en het solstitium in het Duitsch *Sonnenwende*. Den Zuidelijken of Steenbokskeerkring beschrijft de zon op den kortsten dag in December.

Zodiakaallicht en Gegenschein zijn niet te zien. In Juni kunnen *Algolminima* slechts bij hooge uitzondering — en dan nog maar gedeeltelijk — worden waargenomen. Daarvoor is gedurende den korten nacht de stand van het

sterrebeeld Perseus, dat zich te 15 uur sterretijd in het Noorden in onderculminatie bevindt, te ongunstig. Misschien zal men van de minima, die 16 Juni te 14 uur (15 uur zomertijd) en 19 Juni te 11 uur (12 uur zomertijd) plaats vinden, nog wel iets kunnen zien. De ster α Cygni is sinds eind April in een binocle zichtbaar en schijnt thans haar maximum van lichtsterkte al haast bereikt te hebben, dat dan ditmaal heel zwak is (6^m7). *R Coronae Borealis* verandert niet of nauwelijks; *Nova Aquila* blijft met geringe schommelingen langzaam afnemen, maar is nog gemakkelijk in een binocle waarneembaar.

Mercurius gaat in het eind van Juni omstreeks vijf kwartier na de zon onder, en is dus als avondster in het Westen te zien.

Venus gaat in het begin der maand meer dan drie uur na de zon onder, omstreeks 1 Juli nog volle twee uur. In een kijker wordt de prachtige avondster nu langzamerhand een interessant object. De schijf neemt deze maand toe van 17" tot 23", de schijngestalte blijft langzaam minderen en is ook in Juni nog iets voller dan een Eerste Kwartier.

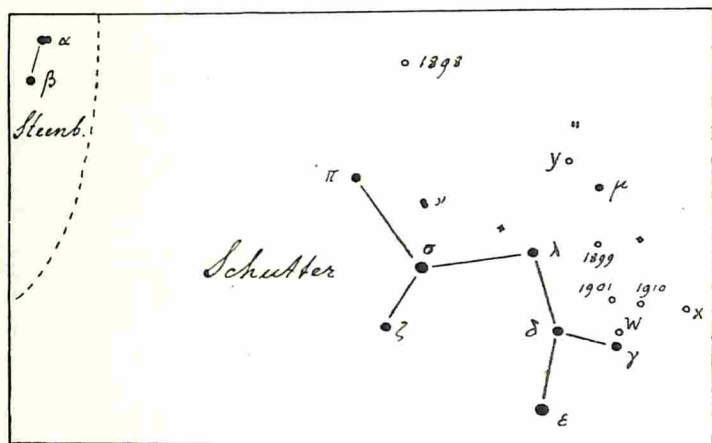
Mars komt in het eind der maand een uur voor de zon op en is dus nog niet goed waarneembaar.

Jupiter verdwijnt met het sterrebeeld Tweelingen in de avondschemering.

Saturnus is nog in den vooravond zichtbaar. Men lette op den aanstaanden samenstand dezer planeet met *Venus*: den 2^{en} Juli zal de afstand der beide planeten te 9 uur 's avonds (10 uur zomertijd) slechts 10' bedragen, zoodat zij gezamenlijk in het veld van een kijker zichtbaar zijn. *Saturnus* komt 4 Juni tot stilstand en gaat daarna weer Oostwaarts loopen en tot *Regulus* naderen.

DE SCHUTTER.

Het sterrebeeld *Schutter* (*Sagittarius*) komt onder den naam $\tau\epsilon\chi\acute{\alpha}\tau\eta\varsigma$ bij Ptolemaeus voor. De meeste oudere sterrenatlassen beelden het als een Centaur af. Het is in Nederland alleen tusschen 17 uur en 20 uur sterretijd laag in het zuiden zichtbaar; het verschijnt in April in de vroege ochtenduren en verdwijnt in September in de avondschemering. In de maanden Juni en Juli zal men de groep van heldere sterren, die op het kaartje

staan afgebeeld, gemakkelijk in het Zuiden kunnen vinden, door van den Zwaan uitgaande over *Altair* (α van den Arend) den minst verbrokkelden Oostelijken tak van den Melkweg te volgen.

Echte *dubbelsterren* komen er in den Schutter weinig voor, maar des te meer wijde paren, die reeds het bloote oog als zoodanig ziet: ν (afstand 12'), h (14'), β (22'), μ , ξ , ι , ζ , e en δ (28' — 35'). *) Al deze sterren zijn van de vierde of vijfde grootte; alleen ν staat op de kaart. Dit is de eenige ster, die door Ptolemaeus in den *Almagest* *dubbel* ($\delta\iota\pi\lambda\omicron\upsilon\varsigma$) genoemd wordt.

Is dit alweer een van de vele wijzen, waarop zich de invloed van den Melkweg openbaart? De Schutter levert de typische Melkwegverschijnselen in overvloed op: sterrenhoopen, gasnevels, nieuwe sterren, Cepheiden, enz. Op de kaart staan aangegeven: de *sterrenhoopen* Messier 8 — die reeds met het bloote oog te zien is en in een kijker een groot aantal sterren op nevelachtigen achtergrond vertoont — en, meer naar het Oosten, Messier 22; verder de merkwaardige ook reeds door Messier waargenomen *nevel* M17, die door de beide Herschels en andere waarnemers vaak met een hoefijzer of ook met de Grieksche letter Ω is vergeleken, maar die in een kleinen kijker niet veel anders dan een langgerekte ovale vlek te zien geeft.

Dan niet minder dan vier *Novae*, die in 1898, 1899, 1901 en 1910 plotseling zijn opgevland en resp. de grootten 5, 8, 8 en 10 bereikten. Eindelijk de *Cepheiden* W, X en Y *Sagittarii*; dat zijn veranderlijke sterren van de soort van δ Cephei (Buiten XI No. 27) en η Aquilae (XII No. 27), die in eenige weinige dagen regelmatige helderheidsveranderingen van niet zeer grooten omvang vertoonen:

W <i>Sagittarii</i>	in 7 ^d 14 ⁿ 16 ^m	tusschen de grootten 4.3 en 5.1;
X	„ „ 7 0 17	„ „ 4.4 „ 5.0;
Y	„ „ 5 18 34	„ „ 5.8 „ 6.6.

Het is merkwaardig, dat ook de Cepheiden, waarvan er vele tientallen bekend zijn, een zoo duidelijke voorkeur voor den Melkweg aan den dag leggen.

A. A. N.

*) Ook in den Stier treft men een grooten rijkdom van wijde paren aan: δ , ζ , σ , ν , A, σ enz., naast een betrekkelijke schaarschte aan echte dubbelsterren.

BROEDERSCHAP

22) door JOHN GALSWORTHY.

Uit het Engelsch vertaald door Leny Grondel—Chotzen.

HAAR instinct zeide haar ook, dat hij, als hij maar beslister van aard was geweest, zijn wil had weten door te zetten en haar wel had getemd. Een minder fijngevoelig mensch had wellicht de haag om haar ziel neergedrukt. Hierdoor koesterde zij een geheime wrok tegen hem en had zij het gevoel alsof niet haar maar hem de blaam trof.

Trots was Bianca's noodlot, haar eigenaardigheid, haar charme. De trots, waarin zij zich hulde, was geheimzinnig, zelfs voor haar zelf. Deze trots liet zich ook gelden in haar vele edelmoedige gevoelens, in vriendelijke handelingen, welke zij in stilte volbracht en waarvoor zij zichzelf uitschold. Ze kibbelde voortdurend met zichzelf, zoo b.v. wanneer ze een japon droeg van een kleur, waarvan Hilary veel hield. Ze wilde aan haar verlangen hem te boeien niet toegeven.

Terwijl ze daar tusschen die twee schilderijen in stond en haar schilderstokje tegen haar borst aandrukte, leek ze eenigszins op een schilderij van een Italiaansch heilige, die zich den dolk van het martelaarschap in het hart stoot.

Die andere persoon, die eens de gedachte aan Italië bij Cecilia had wakker geroepen, Hughs, had de laatste acht uur op straat doorgebracht, waar hij den afval van de samenleving in een kar verzamelde. Daarbij maakte hij allermint den indruk van een man, die door hartstocht en haat wordt gekweld. De eerste twee uur had hij het paard, zonder eenige uitdrukking op zijn donker gezicht, voortgeleid. Zijn goed soldatenfiguur stak in een costume, dat „Westminister” er toe had gebracht hem als een „verbazend vreemd uitzienend mensch” te beschrijven. Zoo af en toe had hij zijn paard eens toegesproken maar buiten deze woorden, die van zeer weinig beteekenis waren, had hij niets gezegd. De volgende twee uur, die hij achter zijn kar had doorgebracht, had hij zijn schop gebruikt en nog steeds toonde zijn vierkant, klein gezicht met het zwarte snorretje en nog zwarter oogen met geen enkelen trek aan, dat een hevige aandoening zijn gemoedsrust verstoort. Zoo was zijn werktijd verlopen.

Afgezien, dat geen man er op gesteld is zijn gemoedsleven voor de menschen bloot te leggen, deed tevens de omstandigheid (hij was van zijn twintigste jaar af in 's Lands dienst geweest, eerst als soldaat en later in den tak van den reinigingsdienst), dat hij de zaken ernstig opnam, haar invloed gelden. Het leven had hem met een zekere lijdzaamheid omhuld — het gewone verloop van zaken bij een man, die zijn boterham alleen verdient als hij niet al te diep over de dingen nadenkt. Indien Hughs zijn neigingen had mogen volgen, of had mogen trachten die tot uitdrukking te brengen, zou hij nooit als vrijwilliger in dienst zijn getreden en nog minder na zijn eervol ontslag uit dienst tengevolge van een in den strijd opgedane wond, uit vele anderen uitgekozen zijn om verder als straatveger zijn leven te slijten. Bij zulk een beroep — het verzamelen op straat van de afvalproducten van de samenleving, een beroep, dat grooten aftrek vond en inderdaad ook een van de weinige was, die voor een man, die zijn land heeft gediend, openstaan, — waren misschien innemende manieren, een zekere individualiteit of de bijijdenswaardige eigenschap zichzelf goed uit te drukken, totaal misplaatst.

Hij had er zich nooit in geoeffend zijn gedachten onder woorden te brengen en ook voelde hij, nadat hij zijn hoofdwond had opgedaan, dikwijls een wanhopige leegte in zijn hoofd. Het was derhalve niet opmerkelijk, dat hij verkeerde opvattingen koesterde, vooral waar het menschen betrof, waarmee hij niets gemeen had buiten de eenigszins onbeteekenende factor van het mensche-lijk bestaan. De Dallisons hadden hem verkeerd begrepen, evenals hij in gelijke mate hen niet goed begreep, daar hij — zooals „Westminister” Hilary had verteld — tegen de rijken te keer ging. In werkelijkheid was hij slechts een hopeloos overschot, een geschonden vaas, die het licht door haar barsten liet doorschemeren. Twee glazen bier, tegen welks invloed zijn gewond hoofd niet langer bestand was, en opeens werd hij „vreeselijk vreemd”. Onge- lukkigerwijs behoorde het tot zijn vaste gewoonten na afloop van zijn werk even bij „De groene Victorie” aan te loopen. Op dezen buitengewonen middag had hij in plaats van één glaasje zelfs drie glaasjes gedronken en terwijl hij de deur achter zich liet dicht vallen, voelde hij het zijn duren plicht om even naar dat huis te gaan, waar dat meisje, voor wie hij zoo'n onverklaarbare neiging had opgevat, nog altijd haar „spelletje speelde”. De traditie van den soldaat „dat hij geen praatjes mag verkoopen”, voerde een hevigen strijd met zijn stijgend plichtsgevoel en duurde nog voort terwijl hij al aan de bel had getrokken en Mevrouw Dallison te spreken had gevraagd. Uit gewoonte verborg hij ook nu zijn ware gevoelens en op zijn gezicht stond niets te lezen, toen hij „in de houding” voor Bianca stond, zijn donkere oogen neergeslagen, zijn pet met de klep eraan in zijn hand.

Benieuwd zag Bianca naar het groote litteken aan den linkerkant van zijn hoofd, hetwelk door het kort geknipt haar duidelijk zichtbaar was.

Wat Hughs had te zeggen, bleek niet vlot van stapel te kunnen gaan. Tenslotte begon hij op een onderworpen toon: „Ik ben hier gekomen om het u te zeggen. . . . Ik heb er nooit naar verlangd hier in huis te komen. . . . Ik heb er ook nooit naar verlangd iemand uit dit huis hier te zien. . . .”

Bianca zag hoe zijn oogleden en mondhoeken trilden, wat bij zijn overigens onverschillige houding vreemd afstak.

„Mijn vrouw heeft natuurlijk heele verhalen over mij opgehan- gen. Ik ben ervan overtuigd, dat ze u heeft gezegd, dat ik haar heb geslagen. Het kan me niets schelen, wat ze aan u of een van de andere menschen, bij wie ze werkt, vertelt. Maar dat wil ik u wel zeggen, ik heb haar nooit met een vinger aangeraakt, totdat zij begon. Kijkt u maar! Hier hebt u het bewijs!” En zijn mouw opstroopend, liet hij haar een krab op zijn gespierden arm zien. „Maar ik ben niet voor haar hier gekomen. Wat zij doet, gaat niemand iets aan.”

Bianca draaide zich om en ging voor haar schilderijen staan. „Zoo,” zei ze. „Maar waarvoor bent u dan wel hier gekomen? U ziet, dat ik bezig ben.”

Hugh's gezicht veranderde. Zijn onverschilligheid verdween. Zijn oogen rolden vlug en hartstochtelijk heen en weer. Zijn be- wegingen werden op dat oogenblik door zoo'n groote passie be- heerscht, als Bianca nog nooit te voren bij een man had waar- genomen. Als het een vrouw had gegolden, had hetzelfde gevoel haar bezield, dat Cecilia tegenover Juffrouw Hughs had onder- vonden. Ze zou het vertoon van iets, wat verborgen moest blij- ven, onbeschaafd en onbehoorlijk hebben gevonden, maar het aanschouwen van dien mannelijken hartstocht deed haar vrou- welijken aard goed. Zooals in de Lente, wanneer alles dof en grijs is, plotseling de heggen en boomen tegen de purpere wolken gloeien, hun takken in vlammen gehuld, doch in het volgend oogenblik die schittering weer is verdwenen, de wolken niet langer purper kleuren, het glanzende licht niet langer over heggen en boomen dartelt en trilt, zoo verdween even plotseling als opgekomen de laaiende hartstocht in Hughs' oogen. Bianca voelde een felle teleurstelling alsof ze wenschte, dat dit iets meer in haar leven zou voorkomen. Tersluiks blikten zijn donkere oogen haar aan, die oogen, die, dichtgeknepen, een fluweeligen glans verbreidden als het lichaam van een wilde bij. Toen wees hij met zijn duim het portret van het model aan.

„Over h a a r moet ik u spreken.”

Een kille glans verstrakte Bianca's gezicht.

„Ik gevoel niet het minste verlangen naar die mededeeling te luisteren.”

Hughs keek eens rond als zocht hij iets, dat hem bij zijn verhaal kon helpen. Zijn oogen glansden toen hij Hilary's portret in de gaten kreeg.

„Wel, wel. . . . Ik zou die twee naast elkaar zetten, als ik u was.”

Bianca ging langs hem heen naar de deur toe.

„Een van uw beiden moet dit vertrek verlaten.”

Het gezicht van den man was nu niet langer gemelijk of harts- tochtelijk, maar alleen bedroefd.

„Kijk eens, dame,” zei hij, „u moet het me niet kwalijk nemen, dat ik hier kom. Ik sta hier niet om het u lastig te maken. Ik heb zelf een vrouw en God weet, dat ik genoeg van haar te verduren heb en heel wat moet hooren over dat meisje. Op een goeden morgen spring ik nog in het water. Het is omdat hij haar kleeren heeft gegeven, dat ik hier sta.”

Bianca opende de deur. „Gaat u heen, alsjeblijft,” zei ze.

„Ik ga al,” mompelde hij en ging met gebogen hoofd de deur uit.

Nadat zij er zich van had vergewist, dat hij door een zijdeur den tuin had verlaten, ging Bianca weer naar dezelfde plaats, waar zij voor zijn komst had gestaan. Het viel haar moeilijk haar ont- roering te bedwingen. Dezen eenen keer droeg zij geen masker voor haar gezicht. Lang stond zij zoo roerloos. Toen zette zij de schil- derijen weer op hun plaats en ging door de verbindingsgang naar het huis. Voor de kamerdeur van haar vader bleef ze staan, luis- terde even, draaide toen bedaard de kruk om en ging naar binnen.

Mijnheer Stone had een paar vellen papier voor zich liggen en dicteerde het modelletje, dat, met haar neus bijna op het papier gebogen, vlijtig doorwerkte. Toen Bianca binnenkwam, hield ze even op, maar Mijnheer Stone ging kalm door en zei, terwijl hij zijn hand uitstrekte:

„Nu zal ik de laatste drie bladzijden nog eens overlezen. Luister.”

Bianca nam in de vensterbank plaats.

De stem van haar vader, bedaard en zwak, weerklonk als het zinnebeeld van de eentonigheid zelve door de kamer, terwijl hij nauwlettend alle lettergrepen van moeilijke woorden afzonderlijk uitsprak:

„In-der-daad toonen ver-schil-len-de bewijzen aan, dat in die dagen zekere pri-mi-tie-ve pogingen werden aangewend om de ver-schil-len-de klassen samen te smelten. . . .”

Op die wijze ging hij onveranderlijk voort, zonder zijn stem te verheffen of te laten dalen, alsof de lezer wist, dat hij daarmee geen krachten mocht verspillen, daar hij nog veel in het leven had te verrichten.

Op Bianca maakte die dunne stem denzelfden indruk als het welbekende geluid van den wind. Haar aandacht bepaalde zich uitsluitend tot het modelletje, dat met de punt van haar pen de woorden aanduidde, die Mijnheer Stone oplas.

De oude heer stopte.

„Heb je daar het woord „ongezond” staan?” vroeg hij.

„Ja, Mijnheer Stone,” antwoordde het meisje, terwijl zij hem haar gezicht toewendde.

„Streep het dan door.”

„Zijn oogen op de boomen gericht, zuchtte hij zwaar. Het mo- delletje bewoog haar vingers om de opkomende schrijfkrimp tegen te gaan, die haar op dat oogenblik hinderde. (Wordt vervolgd).

Foto C. Steenberghe.

BIJ HET KASTEEL HEEMSTEDE.

HET KASTEEL HEEMSTEDE BIJ HOUTEN (UTR.).

SPREEK over het kasteel Heemstede. Honderd tegen een, dat men denkt dat ge 't hebt over het slot bij het alom bekende Noord-Hollandsche dorp, waarvan niet veel meer dan de monumentale brug met de fraaie leeuwen over is 1). Van het statige huis tusschen Jutphaas en Houten hebben slechts weinige Nederlanders ooit gehoord; nog veel minder hebben het gezien.

De verklaring hiervan is eenvoudig deze: het Utrechtsche kasteel Heemstede ligt wel in 't hartje van ons land, maar niet aan een grooten verkeersweg, en in een streek, die door natuurminnend Nederland nu eenmaal zelden of nooit wordt bezocht. Ten onrechte: het vruchtbaar en tegelijk boomrijk landschap ten zuiden en zuidwesten van de oude Bisschopsstad heeft een eigen bekoring, weer geheel verschillend van die der Hollandsche weidevelden. Maar tē groot is de aantrekkingskracht van Utrecht's bosch- en heuvelland; daarnaast vermag nog slechts de Vecht-streek bezoekers te trekken.

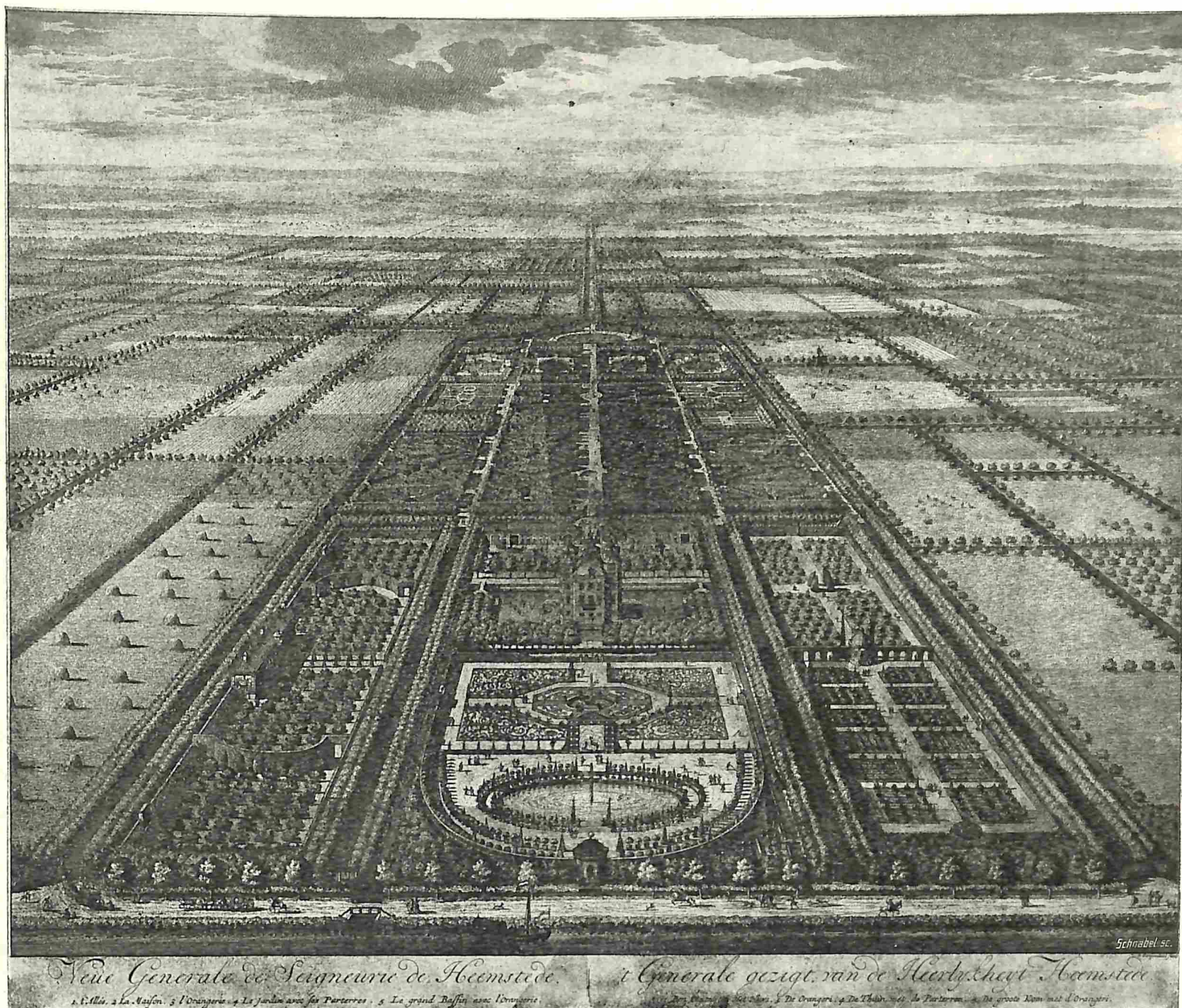
Erg afgelegen kan men intusschen het kasteel Heemstede, dat op ± 5 K.M. afstand van de stad Utrecht ligt, moeilijk noemen. En de kortste weg er heen moge niet in hooge mate aantrekkelijk zijn, die over Jutphaas langs het oude Rijnhuis met zijn prachtig geboomte — weldra krijgt dit huis in ons blad zijn beurt — en een wild begroeid fort der Hollandsche waterlinie, of die langs het zware lommer der buitens aan den Krommen Rijn, dat men bij Nieuw-Amelisweerd moet verlaten, om een kronkelend grindwegje naar het zuiden in te slaan, bieden de gelegenheid, om een bezoek aan „Heemstede” met een mooi rondtochtje ten zuiden van de stad Utrecht te verbinden.

Wij zijn er over Jutphaas heengereden, en zagen toen al spoedig aan onze rechterhand de eigenaardige middenschoorsteen met zijn sierlijke kroon van gekruld ijzerwerk, waaruit de stang waarop de windwijzer te draaien staat, als een stamper uit een fijne bloem te voorschijn komt, boven een groep van hoog geboomte rijzen. Daar moest het kasteel Heemstede liggen, het thans bijna vergetene, dat twee eeuwen geleden vooral door zijn luthoven befaamd was, zijnde

Het Landthuis, dat in 't Sticht met zooveel luister praalt
En, als Versailles, van nieuwgierige vreemdelingen
Wordt dag op dag bezocht, die als met schaaren dringen
Naar Heemstede.... 2)

Over de oudste geschiedenis van Heemstede kunnen wij kort zijn; veel is er niet van bekend. Wellicht omdat het *oude* huis — het nog bestaande dagteekent van 1645 — geen sterkte van krijgskundige beteekenis was, heeft het in rumoerige tijden geen rol van beteekenis gespeeld. Mogen wij afgaan op de ets van Roghman (van 1646 of '47) dan was 't een vrij eenvoudig vierkant gebouw met hoog dak waarin een vijftal venstertjes, en waaraan — aan de door hem afgebeelde zijde tenminste — voornamelijk een hooge toegangspoort, waarvan de spitsboog met het wapen der bezitters gevuld scheen te zijn, de aandacht trok; wellicht was er aan de tegenovergestelde zijde van het huis een toren: het topje van een torenspits schijnt tenminste achter het dak te voorschijn te komen. Maar het is niet eens zeker, of bedoelde afbeelding niet die is van de Ridderhofstad Heemstede, in welstand op enkele minuten afstand van het Huis der Ambachtsheerlijkheid gelegen, doch reeds langen tijd geleden afgebroken: de prent van Roghman van de ruïne der Ridderhofstad (van 1647) geeft een dergelijk vierkant gebouw te aanschouwen.

Het is niet te verwonderen, dat men wel eens de bezitters van de Ridderhofstad Heemstede, de thans al vele eeuwen huits-looze heerlijkheid, heeft verward met die van de niet „riddermatige” ambachtsheerlijkheid Heemstede in de onmiddellijke nabijheid, hoewel 't niet geheel vergeeflijk is, dat van der Aa zich in zijn Aardrijkskundig Woordenboek aan deze verwarring mede heeft schuldig gemaakt, nadat de „Tegenwoordige staat” (1772) er nog voor gewaarschuwd had. De geslachten die *ons* Heemstede bezaten en bewoonden, zijn tot in bijzonderheden bekend, maar wij gelooven dat we onzen lezers geen dienst bewijzen met de opsomming van al die Heeren en Vrouwen. 3) Gaan we vluchtig de rij door, dan zien ze als eerstbekend Heer der Ambachtsheerlijkheid Heemstede (waarmee we hier te maken hebben) vermeld een Herman van Wulven, in 1394. De heerlijkheid gaat achter-eenvolgens over in de geslachten van Luttkenhuis, van Brakel en Wassenaer. De eerste en eenige bezitter van dat geslacht, Joris van Wassenaer, in 1595 eigenaar geworden, droeg in 1616 Heemstede over aan Adriaan van Winssen, heer van Hoencop en de ridderhofstad Heemstede, waardoor ridderhofstad en ambachtsheerlijkheid — voor geruimen tijd: 118 jaar — in één hand kwamen. Nadat de laatste mannelijke telg der van Winssens, Willem, ongehuwd overleden was, ontving (in 1642) Hendrick Pieck, heer van Muyswinkel en voogd van Maria Agnes van

HET KASTEEL HEEMSTEDEN MET ZIJN TUINEN IN ZIJN GLORIETIJD.

Winssen, Willem's zuster, het goed ter leen. Deze deed in 1645 het nieuwe kasteel bouwen, dat nog altijd bestaat en dat we zoo aanstonds wat nader zullen beschouwen.

Maar eerst moeten we — en zelfs eenigszins uitvoerig — spreken over den Ambachtsheer, die, na eenig geharrewar tusschen de erfgenamen van de in 1669 overleden Maria van Winssen, ten slotte, in 1680, in 't bezit kwam van de heerlijkheid, met haar nieuw trotsch huis, en die dit, met de door hem aangelegde tuinen, tot een der vermaardste lustverblijven der Vereenigde Provinciën wist te maken: Diderick van Velthuysen, president van de Staten van Utrecht, of wil men zijn waardigheden op wijscher wijze omschreven zien: „Kanonek ten Dom, geëligeerde Raadt ter vergaderingen van de Ed. Mog. Heeren Staten 's Landts van Utrecht, en wegens deze gecommiteert in die van hunne Ed. Mog. ordinaris Gedeputeerten, hoog-heimraadt van den Lekkendijk bovendam, Heere van Williskoop, Kortheeswijk” enz. enz., een vermogend regent

uit ouders rijk van eer
Gesproten, die, bekleedt met Stichtse bondelbijlen,
Het raadthuis schraagden. 4)

Onder Diderick van Velthuysen, van 1680 tot 1716, beleeft Heemstede zijn dagen van luister. Heemstede's lofdichter Rotgans, reeds eenige malen hierboven genoemd, die zich in zijn „Stichts Landtgezag op Heemstede” wel van een geheel andere zijde doet kennen als in zijn realistische „Boerekermis”, moge zich iets te sterk uitdrukken, als hij zegt dat

Het aadlijk veldthuis, door Veldhuizens vlijt zoozeer
Verheerlijkt, al zijn roem verplicht blijft aan dien Heer,

dat het Huis door van Velthuysen aanmerkelijk verfraaid werd schijnt wel zeker te zijn, en dat hij 't was die de befaamde „lusthoven” om het kasteel deed aanleggen, waaraan Heemstede zijn grootsten roem dankte, staat vast.

Ja, die lusthoven vooral maakten Heemstede tot ver over de grenzen van Utrecht bekend.

Dank zij een boekje met 26 etsen van I. de Moucheron, „Verscheide schoone en vermaakelijke gezigten van Heemstede ge-

legen in de Provincie van Utrecht”, dank zij 't lofdicht van Rotgans ook, kunnen wij ons nog thans er een zeer heldere voorstelling van maken

Hoe Heemstede uitmunt in plantagiën en hoven,
En 't schoonste landjuweel van Utrecht gaat te boven.

Schoon volgens hedendaagsche begrippen kan men deze tuinen niet noemen. Zij waren niet door een Le Nôtre aangelegd, van wiens werk zij nochtans als een navolging beschouwd kunnen worden; zijn breedte van opvatting en lijnen wordt gemist; schuwheid voor vergezichten, voor groote open vlakten blijkt uit dezen tuinaanleg als uit zoo menig andere Hollandsche uit dezen tijd, waarin te veel de liefde voor lange, liefst smalle lanen, tot uiting kwam, en een groote vrees voor zonnearmte, ook blijkende uit 't planten van boomen zéér dicht op 't huis. 5) De fout dezer tuinen is dat daarin voornamelijk de *détails* van Le Nôtre's werk gevolgd werden — trouwens reeds lang vóór den grooten Franschen tuinarchitect in zwang — doch niet deze, waarvan wij vele thans nog slechts matig waardeeren kunnen, maakten zijn werk tot schoonheid, die nog bewondering wekt, niet de broderies, de vazen, de beelden, de waterwerken deden dat. En ook voor Heemstede's tuinen geldt eenigszins Springer's vergelijking met een kamer, opgepropt met meubelen, die slechts in een groote zaal tot hun recht zouden komen. Dat neemt niet weg, dat we, zoo we maar niet aan Le Nôtre's parken denken, Heemstede's lusthof toch niet geheel van grootschheid van conceptie uitbloot kunnen noemen, en volkomen begrijpen, dat zij befaamd waren in een tijd, toen ook — en niet het minst — de *détails* verbazing en bewondering wekten, en in een land als het onze, dat niet overrijk was aan dergelijke groote parken. Ook moet niet vergeten worden, dat de aanlegger van Heemstede's tuinen — zijn naam is wonderlijk genoeg niet bekend — op verre na niet over die ruimte kon beschikken als Le Nôtre; zij besloegen een eerbiedwaardige oppervlakte, die door onze prent hierboven intusschen wel wat geflatteerd is voorgesteld, zooals ieder nog thans bij een onderzoek ter plaatse kan nagaan. En de bezwaren van het te veel aan boomen zouden zich vooral in de toekomst doen gevoelen, een toekomst, waaraan de aanlegger klaarblijkelijk te

weinig gedacht heeft en die, zooals wij zullen zien, voor deze tuinen ook eigenlijk nooit is aangebroken.

We kunnen ons dan ook best voorstellen, dat Rotgans'loftuiningen eerlijk gemeend waren, al had hij — hij komt er rondweg voor uit — redenen, om Heemstede's ambachtsheer dankbaar te zijn, immers:

't Gedenkt mij noch, dat ge ons onthaalde in deeze zaalen;
De nektar lachte ons toe uit helder kristallijn,
Daar wij uw gunst zoo wel indronken als uw wijn.
Toen wierd mijn geest belust om Heemstees lof te maalen.

Genoeg over den aanleg. Thans iets over de détails. Men vond er een orangerie (op onze prent links van 't kasteel te zien), een wildbaan, een sterrenbosch (achter 't kasteel), „cabinetten en galderijen” met groenten achter 't sterrebosch, een esschelaan „waar een labbre koelte speelt”, boomgaarden waar

Gelinten, net gewerkt, geschilderde priëlen
Staan 't allewegen.

En dan de bloementuin

Verdeelt in perken naar de wiskunst net geleidt,
En bedden daar de Mai haar
purpren tabberdt spreidt.

Verder een laan met beelden, want

Het Beeldtwerk zet den hof geen
kleinen luister bij,
Met taxis dik en hoog gewassen
op een rij.

En uit die geschoren heggen spoten
de fonteinen in bogen over de laan, waarop
Rotgans doelt als hij zegt:

Wij wandlen hier gerust door
watergallerijen,
En laanen gestoffeert van vloeiend
kristallijn.

Onder de beelden waren ook die van onze eerste vier stadhouders uit het Oranjehuis.

Tusschen de groote „kom” of vijver aan de westzijde — op onze plaat op den voorgrond — en de tuin met parterres, rees een poort „met fontijnwerck” (iets dergelijks als de bekende bedrieger-tjes op Roosendaal); van die poort stortte — hoè begrijpen we niet precies — een waterval in 't „bronzkristal” en

Twee draaken zwellen door het
ingezwolgen water,
En braaken 't zilvernat ter keele
uit met geklater.

Gezwegen mag ook niet worden van het „speelhuis versiert door kunstpen-seelen” waarin op de vier wanden voorstellingen van 't kasteel en zijn hoven, omringd door de onmisbare goden en godinnen der oudheid, waren aangebracht.

En dan niet te vergeten de „grot”, een soort van koepel, met namaak-rotsblokjes bekleed, en van boven met doorzichtig latwerk gedekt waarover klimplanten waren geleid, en het groote „Cabinet,” de koepel, op den voorgrond in 't midden van onze prent te zien.

In 't midden der vijvers — aan de oostzijde vond men een even groote kom als aan de westzijde — spoten fonteinen omhoog.

Ten allen kant sierden vreemde gewassen en „uithemsche kruiden” de tuinen.

Wij gelooven hiermee de voornaamste schoon- en merkwaardigheden van Heemstede's tuinen te hebben opgesomd, die naar 't schijnt zonder veel moeite bezichtigd konden worden, immers

Veldhuizen, heusch van aardt,
Vernoegt den Vremdeling, en zijn nieuwsgierigheden,
En geeft hem oorlof in zijn beemden in te treden.
De vrijers mogen met de vrijsters handt aan handt
Den hof bewandlen daar 't hun lust aan allen kant.

Den 20^{en} Juli 1716 — op bijna vijf en zestig jarigen leeftijd — overleed Diderick van Velthuysen; hij werd begraven in de kerk te Houten, waarin te zijner eer een grafmonument werd opgericht, dat tengevolge van een daarvoor gebouwde foeileelijke galerij ten behoeve van de meisjes van een opvoedingsgesticht in de nabijheid, moeilijk in zijn geheel te overzien is, maar waarvan de weenende engeltjes ter weerszijden en het médaillon met beeld van den overledene — een echt-aristocratische regentenkop met statige

pruik — alles in wit-marmer, de hand van een buitengewoon bekwaam beeldhouwer verraden. Het Latijnsche opschrift in het midden is zeer slecht leesbaar; het schijnt lofuitingen aan 't adres van den beroemden ambachtsheer te bevatten.

Na zijn dood is 't uit met den luister van Heemstede, tenminste van dien zijner tuinen, want het kasteel bleef men goed onderhouden.

Antoni Torck, die in 1720 eigenaar van Heemstede werd, be-roofde — zoo lezen wij — de plaats van haar voornaamste sie-roofde — zoo lezen wij — de plaats van haar voornaamste sie-roofde; vele boomen werden omgehakt, en bijne alle beelden verkocht, ja zelfs het lood der fonteinen. Het is ons niet bekend wat dezen heer hiertoe bewoog. Na zijn vernielzucht te hebben botgeviert, verkocht hij de heerlijkheid (in 1723) aan Esaye Gillot; die in 1734 de Ridderhofstad aan Jhr. F. van der Does overdeed; sinds dat jaar tot op dezen dag zijn de ambachtsheerlijkheid en de ridderhofstad gescheiden gebleven. Tegen 't einde der 18de eeuw komt de heerlijkheid aan een weduwe Mosch, geb. Rençon, terwijl zij ten slotte in 1837 eigendom wordt van Jhr. I. L. C. van den Berch (van Heemstede), in wiens geslacht zij tot dusverre is gebleven. Daaraan komt thans ook een eind: in 1918 overleed Jhr. Mr. Laurens van den Berch van Heemstede, die het Huis den laatsten tijd reeds aan verschillende families in huur had afgestaan, en binnen enkele weken wordt dit met zijn tuinen, boomgaarden en hofsteden publiekverkocht.

* * *

We hebben dan toch nog meer geschiedenis gegeven dan we aanvankelijk van plan waren. Maar voornamelijk de geschiedenis van een eens befaamden tuin, niet waar, en daarover moesten we in dit blad wel uitwiden.

Thans zijn we weer beland in het heden, en willen we ons haasten eens na te gaan, wat van al dien luister overbleef.

Van de pracht der tuinen — men is er na het bovenstaande op voorbereid — rest nog slechts weinig. Nog altijd bevindt zich de hoofdtoegang aan de noordwestzijde van het goed, aan den Jutphaaschen kant (op onze prent links vooraan), maar van het monumentale toegangshek zijn slechts de middelste hekzuilen met de onvermijdelijke vazen er op, behouden gebleven. Verdwenen zijn de hieeraan ter weerszijden aansluitende gebogen muren met nissen.

Als we binnengetreden zijn, bemerken we al spoedig, dat in de westelijke helft der tuinen — het gedeelte dus ten westen van de laan die langs tuinmanswoning en stalgebouw loopt, het voorste gedeelte op onze prent — nog wel een en ander aan den ouden aanleg herinnert; de oude platte grond is nog te herkennen, zij 't hier en daar met eenige moeite, vooral daar men 't geboomte, in tegenstelling met wat vroeger geschiedde, wel wat al te veel in losbandigheid heeft laten voortgroeien, zoodat de oude wiskundige lijn en de symmetrie deerlijk in de verdrukking zijn geraakt; wij denken hierbij vooral aan den voormaligen „bloementuin.” Verdwenen zijn orangerie, broderies, konstig geschoren hagen, speelhuisen, beelden, poorten, cascaden en fonteinen. Maar gebleven is — zij 't verkleind — de ronde vijver aan de westzijde, en nog loopt op gelijkmatigen afstand daarvan aan de buitenzijde de halfcirkelvormige muurboog (men zie maar weer de oude prent), thans met vruchtboomen begroeid, die juist in het midden een ronden uitbouw heeft, aan dezen reeds gebogen muur een vreemden indruk makend, tot men begrijpt, dat we hier het overblijfsel

hebben van het groote kabinet, de koepel, waarvan slechts de buitenmuur, tot de hoogte van de andere muren afgeplat, is zijn bewaard gebleven, en in den loop der eeuwen statig geworden, maar het kasteel versomberend. Er zullen, ook in den „bloementuin” (die weinig bloemen rijk is tenzij dan die van bloeiende heesters) nog wel boomen staan, uit den glorie-tijd afkomstig; zeer waar-schijnlijk is dat o.m. het geval met een merkwaardigen zwaren daar: een deftige, niet zeer gemakkelijke tuinbank in een der lanen, een zonnwijzer in den moestuin, een sfinx in de nabijheid van de tuinmanswoning, maar daarmee is dan toch wel alles gezegd.

Van het oostelijk gedeelte der tuinen, met zijn sterrebosch, zijn beeldenlaan, zijn bassins, is bijkans niets meer over dan de lange laan, nu een smalle zonnige grindweg, met zeer jeugdige boompjes beplant, die niet meer door luthoven met verrassende

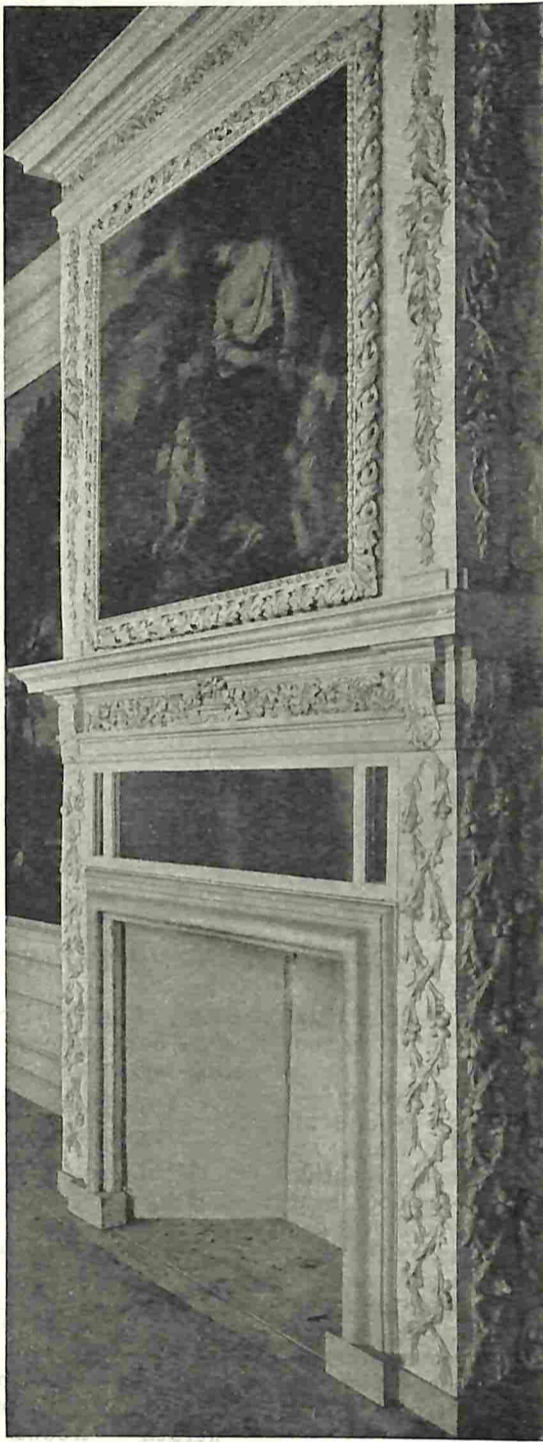

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL HEEMSTEDE. SCHOORSTEEN IN DEN SALON.

Foto C. Steenberg.

HET KASTEEL HEEMSTEDE.
GEDEELTE VAN EEN DER WANDEN IN
DEN SALON.

waterwerken, maar door vreedzame boomgaarden loopt. Van de groote kom of vijver aan de oostzijde der bezitting, een dergelijke als die aan de westzijde, is de vorm nog duidelijk op te merken, al is zij thans „het moeras” genoemd, met waterplanten dicht gegroeid, en al zouden wij niet op haar letten, waarschijnlijk, als niet de weg, die bewustelinge en thans zoo zonnige, om dien vijver, als voorheen, zich heenboog, zij 't nog slechts aan één zijde, wat thans zoo op 't eerste gezicht een vreemde onnoodige kronkel in zijn rechtheid vormt. Aan 't einde der laan, aan het Houtensche pad, zijn nog de twee poortpilaren met het hek bewaard gebleven, waarop vazen, wier

randen sierlijk gemodelleerde voorstellingen van dartelende zee- en landgoden en godinnen te aanschouwen geven.

Maar we kunnen de heerlijkheid nog niet verlaten: we hebben nog het kasteel zelf te bezien. En als we ons daartoe omwenden zien we langs dien langen weg tusschen de boomgaarden, en tusschen de tuinmanswoning en het stalgebouw, welke den aan de oostzijde zich bevindenden toegang tot het kasteel-voorplein flankeren, nog juist als ze altijd deden, recht op het front van het kasteel, en we begrijpen, dat men van het Kasteel uit alleen in deze richting, door de lange verre laan, een vergezicht had.

Van de bewaard gebleven tuinmanswoning en het stalgebouw met koetsierswoning hebben we nog niets gezegd, maar er valt ook niet veel van te zeggen. Het tuinmanshuis ziet er zeer oud uit; een gedeelte ervan — aan de noordzijde — schijnt ons zelfs ouder dan 't kasteel. De stallen met koetsiershuis waarin een beeld uit de tuinen afkomstig, onder dak is gebracht, zijn nieuw, en in 1905 gebouwd, ruim en flink, en toch uitwendig niet te veel afwijkend van het tuinmanshuis, zoodat aan de eischen der symmetrie, die hier bewaard moest blijven, in hoofdzaak is voldaan.

En nu staan we dan ten slotte voor
't Landtkasteel volmaakt aan alle zijden
Door adeldom bekend voor lange en oude tijden.
De torens heffen 't spits ten hemel uit den vloedt
Het water kabbelt aan den muur en steenen voet.

Zoo is het nog steeds. Een statig gebouw, dat kasteel, zooals het uit zijn grachten oprijst, met zijn vier hoektorens. Zijn geheel bijzonder, van andere kasteelen afwijkend uiterlijk dankt het voornamelijk aan zijn hoog dak, tot een soort van middentoren uitgebouwd, waarbij de monumentale schoorsteen, wel verre van een nuttigheidsding te zijn dat min of meer ontsiert, een gewichtige rol speelt en zeer veel tot de schoonheid en rijzigheid van het Huis bijdraagt.

Blijkens oude prenten is er aan 't kasteel sinds zijn stichting uitwendig weinig veranderd. De voornaamste verandering schijnt wel te zijn de vervanging der kleine ruitjes in de vensters van den westelijken en zuidelijken gevel door grootere. Jammer dat de steenen toegangsbrug met haar vier gewelfde bogen vervangen is door een schrale platte houten brug, op schragen rustende. Het traliewerk, dat tusschen de oude leuning is aangebracht, moge uit schoonheids oogpunt niet als een verbetering beschouwd kunnen worden, we dienen te erkennen, dat praktische overwegingen ook een woordje mee hebben te spreken, en dat kleine kinderen gemakkelijk het slachtoffer konden worden van het opene der oorspronkelijke leuning.

Vroeger prijken ter weerszijden van de brug de bekende en geliefde steenen vazen; zij zijn verdwenen, en op hunne voetstukken staan thans marmeren bustes — van een vrouw en een gekroonde

man — die waarschijnlijk vroeger de tuinen sierden, en aan de vernieling van hunne merkwaardigheden zijn ontkomen. Misschien geldt het zelfde voor de buste boven den ingang, die we thans willen doorgaan, na te hebben opgemerkt, dat achter de glazen deur zich een tweede deur bevindt, een geweldige, met ijzer beslagen deur, waarvan de mooie gedreven koperen knop vermelding verdient.

We staan nu in de hal van 't Kasteel, waarvan de indeeling heel eenvoudig is. De torens vormen op elke verdieping een vijfhoekig kamertje, behalve die op den noordoostelijken hoek, welke geheel als trappenhuis dienst doet; tusschen deze torenkamers ligt langs de zijgevels een betrekkelijk klein vertrek, terwijl de overblijvende ruimte in het midden in tweeën verdeeld is, waardoor twee ruimten gevormd worden, waarvan de voorste op de benedenverdieping de hal is. Geheel in 't midden van 't huis is de schoorsteenruimte; hier komen al de schoorsteengeleidingen samen, die hun uitmonding hebben in den reeds besproken monumentalen schoorsteen, welke boven het Huis uitsteekt.

Het thans onbewoonde kasteel, met zijn kale ledige vertrekken, maakt geen onvermengd aangename indruk, natuurlijk. En het inwendige bouwkunstige schoon is niet zóó buitengewoon, de achter gebleven „nagelvaste” versieringen zijn over 't algemeen niet zóó fraai, dat zij dezen indruk geheel vermogen weg te nemen. Natuurlijk heeft het Huis zich in zijn glorie-tijd, bewoond door een vermogend man, anders voorgedaan. Dat blijkt ook uit Rotgans' gedicht, zelfs al vergeten wij niet, dat zijn lof ietwat te uitbundig is. Men hoore slechts:

Mijn oogen schemeren door zooveel kostlijkheên!
De pracht munt uit waar ik mij keere aan alle zijden.
De kamers zijn bekleedt met wandtapisserijen.
De zolders, net gemaalt, daar 't gout door heene blaakt,
Schijnt door de vingers van Apelles aangeraakt.
Het schilderwerk alom herschept zijn kunstpenseelen
En bootst het leven na op doeken en pannelen....

Maar als men nu weet, dat dit in zijn lang gedicht vrijwel de eenige woorden zijn, aan het kasteel gewijd, zal men wel willen toegeven, dat het huis ook toen in schoonheid en belangrijkheid bij de tuinen verre achter stond.

Laat ons ten slotte een snelle wardeling door de vertrekken maken, na eerst nog te hebben opgemerkt, dat in de hal de eenige nog voorhanden meubelen staan: twee fraai gesneden eikenhouten banken en twee tafels met marmeren blad, en dat er hier in de muren vier schilderstukken met voorstellingen van jachtattributen hangen, in fraai gesneden lijsten. Ook zien we hier nog twee opengewerkte ovale venstertjes op den achtergrond, die almede fraai houtsnijwerk vertoonen; het snijwerk hier en ook elders behoort trouwens wel tot het mooiste, wat het kasteel te aanschouwen geeft. De torenkamer links van de hal, de z.g.n. „kapel”, is met

Foto C. Steenberg.

HET KASTEEL HEEMSTEDE, ACHTERZIJDE.

zijn parketvloer, zijn mooi betimmerde eikenhouten wanden en zijn merkwaardige plafondversiering — levensgrootte cupido's met festoenen om een medaillon, alles in stucco — een der fraaiste van het Huis. Hieraan grenst — we betreden het vertrek door dubbele deuren, die overal zijn aangebracht geweest — de salon, die met zijn wandschilderingen, zijn schoorsteenstuk en zijn hier en daar zeer mooi snijwerk een rijken indruk maakt, al valt het schilderwerk bij nadere bezichtiging niet mee; zoo leken ons de kinderfiguren op het schoorsteenstuk bepaald gebrekkig geschilderd. Van dit en van een gedeelte van een der wanden — met voorstellingen van Arkadische landschappen — plaatsten wij op de vorige bladzijden een afbeelding. Beschilderd is ook het plafond, n.l. met cupido's en bloemfestoenen, terwijl boven de deuren tuinvazen met bloemstukken zijn aangebracht. De wanden van het volgende vertrek — de kamer in den zuidwestelijken toren — zijn op 't oogenblik met een buitengewoon leelijk behangselpapier bedekt, dat den smaak van hem, die 't hier aanbracht, geen eer aandoet; nog één schilderstukje siert hier de wand, alweer engeltjes met bloemfestoenen geeft het te aanschouwen.

Van hier komen we aan de groote zaal aan de achterzijde van het huis, die, den laatsten tijd tenminste, als eetzaal heeft dienst gedaan. Hoogst merkwaardig zijn hier de wandversieringen, en vooral het schilderwerk boven de deuren — zwarte medaillons met goudkleurige engeltjes en andere figuren, op den landbouw betrekking hebbend, geflankeerd door gevleugelde sfinxen en gekroond door een fijn geschilderd bloemstuk, verdient vermelding als in zijn soort — de soort kan ons niet ongemeen behagen — knap werk. De zaal, met zijn houten roodgemarmerde imitatie-Ionische pilasters, maakt intusschen geen onvermengd aangename indruk, maar lijkt om een merkwaardig staaltje van den smaak van omstreeks 1700 (stijl Daniel Marot). Ook hier valt weer fraai snijwerk te bewonderen. De deuren in den achtergevel geven toegang tot een balkon, echter eerst sinds 1906, toen het balkon, dat oorspronkelijk zóó klein was, dat de deuren niet geheel geopend konden worden en het betreden ervan niet mogelijk was, is vergroot. De fraaie gesmeed-ijzeren balconleuning, werk van Berend Hofsmid uit 1682, blijkens een inschrift, en dus in van Velthuysen's tijd aangebracht, moest daartoe ook vergroot worden, wat op niet onverdienstelijke wijze is geschied.

De torenkamer op den noordwestelijken hoek van het kasteel bezit nog een wandbeschildering boven een der deuren. Dan komen we in de laatste kamer op de benedenverdieping, die aan de noordzijde. Het schoorsteenstuk hier geeft een dergelijke voorstelling als de beschilderingen boven de deuren in de groote zaal; aan weerszijden zijn zes boven elkaar bevestigde consoles. En ook hier mooi snijwerk. Boven een der deuren bloemen, festoenen, en cupido's. In elk der zes vakken van de zoldering zijn voorstellingen van godheden der oudheden geschilderd; we zagen o.a. Bacchus en Phoebus, met zijn zonnwagen.

Thans kunnen we de trap in den noordoostelijken toren opgaan die een droevig-magere leuning heeft, welke bijna zeker een mooien, wellicht van gesneden eikenhout, heeft vervangen. De verdeeling der vertrekken op de bovenverdieping is gelijk aan die der benedenverdieping; alleen is, wat daar hal was, hier een ruim vertrek; men begrijpt het, vooral voor slaapkamers, niet geringe bezwaar: bijna alle kunnen zij slechts door een ander vertrek bereikt worden. De noordelijke wand van de kamer boven de hal prijkt met mooie witjes; ter weerszijden daarvan aanschouwt men andere voorstellingen: vrouwenbustes, papegaaien enz. De zoldering vertoont hier kinderballjes. In de andere vertrekken op deze verdieping is weinig moois of merkwaardigs te zien; nog enkele schilderstukken met mythologische of onverklaarbare voorstellingen zijn hier in drie der kamers. Vermeld moet nog worden, dat elk der torenkamers een van die nuttige en onmisbare vertrekjes rijk is, die wij tegenwoordig W.C. noemen. Dit is haast te veel van het goede, en noodzaakt bovendien, tenminste één der torenkamers op elke verdieping ten allen tijde voor ieder bereikbaar te houden.

Nu naar den zolder. Ook hier weer kamertjes in elk der drie torens; en boven deze kamertjes wéér kamertjes, bereikbaar over bruggetjes boven de geweldige zolderbalken. Aan een dezer vertrekjes brachten wij even een bezoek; daarin is een dochter van een der laatste huurders van het kasteel — de laatste eigenaar

heeft zijn bezitting achtereenvolgens aan de families Rooyaards, Waller en van Rappard verhuurd — opgesloten geweest, omdat zij den koetsier van het kasteel meer liefhad dan geoorloofd werd gevonden. Een opening in de deur van haar gevangenvverblijf herinnert nog aan den kleinen roman, die zich op Heemstede heeft afgespeeld.

Ten slotte „ter huistinne opgestegen”, om Rotgans' woorden te gebruiken, naar den bovenzolder in den middentoren om den schoorsteen, vanwaar men, volgens den lofdichter, door de raampjes een prachtig uitzicht over de omgeving had. Daarvan is thans weinig meer te zien: het geboomte van het kasteel is te hoog geworden. Hier bevindt zich het thans het in desolaten toestand verkeerd mechanisme van het kasteeluurwerk, waarvan de klok, gegoten door J. A. de Grave in 1727, in de stal is opgeborgen. Hier leest men ook talrijke handteekeningen van soldaten, die in 1914 bij 't begin der mobilisatie, een korten tijd in de bijgebouwen van het huis ingekwartierd zijn geweest, en na een tocht naar 't hoogste punt van 't kasteel op deze wijze een herinnering aan hun verblijf op Heemstede hebben achtergelaten.

Als we nu nog vermeld hebben, dat het sousterrain van het Huis ruime keukens, kelders, en dienstpersoneel-vertrekken bevat, waarvan één met fraaie Delftsche tegeltjes voorzien is, gelooven we van het te weinig bekend kasteel afscheid te kunnen nemen.

Maar eerst nog enkele vragen. Rotgans' wensch aan 't slot van zijn gedicht:

Geen rave of nachtuil moet uw
beemden onraadt spellen,
Geen hagelbui uw ooft noch
teedre ranken quellen,
Maar groei jaar in jaar uit in
luister en sieraadt,
Zoolang het zonnelicht verrijst
en ondergaat,

is niet in vervulling gegaan, d.w.z. van voorspellingen van raven of nachtuilen is ons niets bekend, en hagelbuien zullen wel eens een enkele maal het ooft hebben „gekwd”, maar zeker is, dat Heemstede „in luister en sieraadt” deerlijk is achteruit gegaan.

Nu het kasteel binnen enkele weken verkocht wordt, is de vraag op haar plaats: moet de luister van Heemstede geheel verdwijnen? Kan het Huis, kunnen zijne tuinen niet in nieuwen luister gaan prijken? Zijn er geen rijke Nederlanders, die er een eer, een genoegen in zullen stellen het Kasteel Heemstede, zijn eertijds zoo beroemde tuinen, weer opnieuw befaamd te doen worden?

Een vermogend man kan het Huis gemakkelijk tot een prachtig verblijf maken; de inrichting moge thans in enkele opzichten onpractisch zijn, betrekkelijk geringe veranderingen kunnen dat verhelpen. En de tuinen! Welk een prachtige taak voor een tuinarchitect, om deze (niet door getrouwen naven hunner vroegere schoonheid, maar met gebruikmaking van het goede van den oorspronkelijken aanleg en vermijden — en waar noodig, te nietdoening — van de fouten ervan), in nieuwe schoonheid te doen prijken!

Van harte hopen wij, dat 1919, wel verre van voor Heemstede een onheilsjaar te zijn, een jaar moge worden als 1680, toen de 22 jarige Diderick van Velthuysen er zijn intrek nam en dagen van glorie voor zijn bezitting deed aanbreken. 6)

Daar kan wat groots verricht worden op Heemstede, vermogende Nederlanders!

A. L.

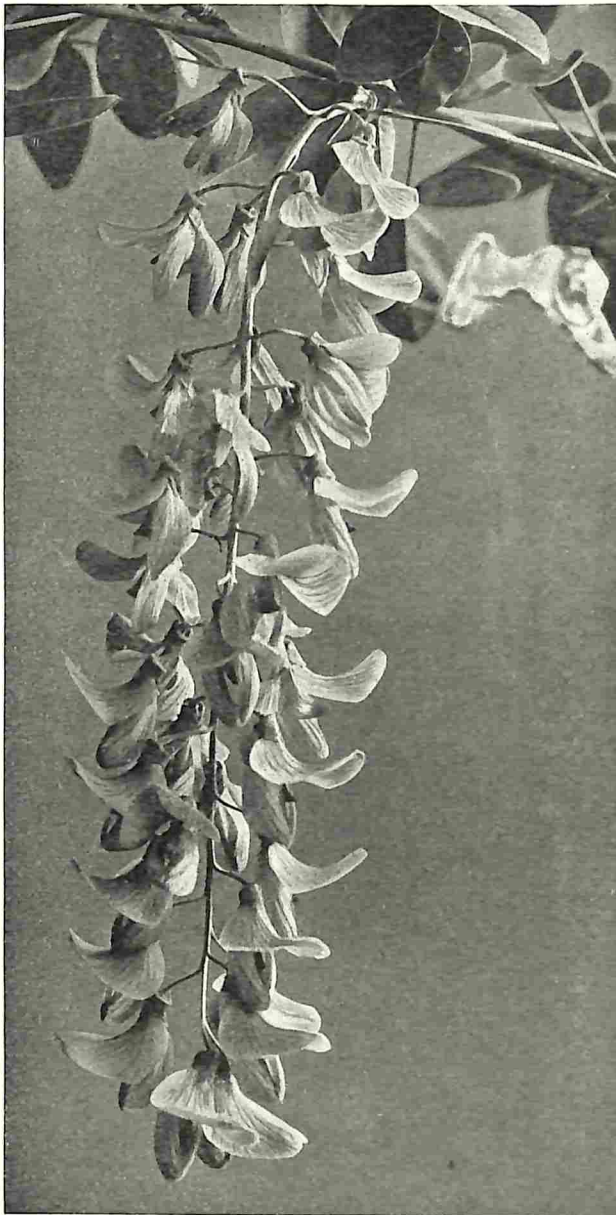

Foto C. Steenbergh.

BLOEMTROS VAN DEN GOUDEN REGEN.

1) Beschreven en afgebeeld in „Buiten” van 21 Juni 1913.
2) Ontleend aan de dichtregelen, door F. Halma toegevoegd aan het in dit artikel meermalen aangehaald lofdicht van Lukas Rotgans op Heemstede, met verscheidene mengselstoffen).

3) Belangstellenden verwijzen wij naar „Bijdragen tot de Geschiedenis der tert van Hoogland, deel I.

4) Aldus Rotgans in zijn lofdicht op Heemstede. Bekend gebleven zijn o.a. de namen van L. van Velthuysen, schepen en raad van Utrecht, en W. van Velthuysen, secretaris der stad Utrecht, beiden in 1674 door Willem III uit hun ambt ontzet, en dus geen aanhangers der Oranje-partij.

5) Men leze hierover nog eens de artikelen-reeks „Dutch gardens” van Leonard A. Springer in „Buiten” van 1908.

6) Het bovenstaande was reeds afgedrukt, toen wij vernamen, dat het kasteel, mejer te Amsterdam, Wij hebben redenen om te vertrouwen, dat thans weder een mooien tijd voor Heemstede aanbreekt.

DE GOUDEN REGEN.

IN tal van tuinen treft men hem aan. De hangend, lichtend gele bloemtrossen geven u op het eerste gezicht inderdaad den indruk van een fikse regenbui, evenals vroeger in het voorjaar de berkenkatjes dat in zoo sterke mate kunnen doen doch in dit geval heeft men te doen met een regen van vloeibaar goud, want even als dat metaal zoo schittert de gouden regen tusschen het Meigroen van park en tuin. Dat deze prachtige bloemstruik vergiftige eigenschappen heeft, weten lang nog niet alle menschen en het is wel zaak daar nog eens op te wijzen, want in de peulen en de zaden van deze plant komt het vergift in vrij aanzienlijke hoeveelheid voor. Daarnaast treft men het echter ook aan in de bast, de bloemen en andere deelen der plant, doch met den tijd verdwijnt het uit de groene deelen en hoopt het zich in de zaden op. Daar kinderen juist die zaadjes licht in den mond steken, is het wel zaak hun daar in tijds voor te waarschuwen. Ofschoon nu niet direct doodelijk, werkt het vergift, vooral in groote dosis ingenomen, verlamdend op de centraal-organen van het zenuwstelsel.

Toch zouden wij den gouden regen niet gaarne in onze tuinen willen missen. Van vergiftigen tengevolge van deze plant hoort men gelukkig zelden, en daartegenover vormt hij in ieder plantsoen als het ware een plek zonneshijn tusschen het bladerengroen.

Zeldzamer dan den gouden regen, *Cytisus Laburnum*, ziet men den purperen regen, *Cytisus purpureus*, niet te verwarren met de fletse, steeds een armoedigen, verdorden indruk makenden blauwen regen, *Wistaria Chinensis*, welke laatste, die veel voor balcon-versiering wordt gebruikt, afkomstig is uit China, terwijl beide eerstgenoemden volbloed Europeaan zijn.

Als botanische bijzonderheid van den eersten rang, waarop wij bij deze de aandacht onzer lezers vestigen, bestaat er nog een „regen”, n.l. Adam's gouden regen. Met den stamvader van ons geslacht heeft deze niets uit te staan, die was helaas alleen een liefhebber van appels, doch hij is zoo genoemd naar zijn eersten kweker, Jean Louis Adam, te Vitry bij Parijs, die in 1825 voor het eerst deze bijzondere plant verkreeg door een aantal knoppen van *Cytisus Purpureus* te oculeren op *Cytisus Laburnum*. Lang heeft men aan deze wijze van ontstaan getwijfeld, omdat zij, ondanks ontelbare proefnemingen, na Adam aan niemand meer gelukt is.

Adam's gouden regen draagt drieërlei soort van takken en drieërlei soort van bloemen. De jonge boomen gelijken de eerste jaren het meest op den gewonen gouden regen, doch hebben iets kleiner en donkerder bladeren. Op ouderen leeftijd draagt de boom bloemen als de gouden regen, andere als de purperen regen en nog een derde soort vleeschkleurige. Soms vindt men twee, ja alle drie soorten bloemen bijeen op één tak, zelfs in één bloemtros.

Hoe moet men zich Adam's gouden regen nu ontstaan denken? Veel is daarover gestreden, doch ten slotte is men tot het inzicht gekomen, dat het feitelijk een gewone gouden regen is, die echter in al zijn deelen omhuld wordt door één cellenlaag van den purperen regen, die er om heen zit zooals een handschoen om de hand. Men noemt deze soort planten, waarvan er nog enkele bekend zijn, omhullings-chimaeren. Deze theorie maakt meteen begrijpelijk, waarom Adam's gouden regen bij uitzaaiing alleen gewone gouden regen-planten oplevert. De geslachtscellen van een plant ontstaan n.l. uit de op één na buitenste cellaag en die behoort bij Adam's gouden regen immers tot den gewonen gouden regen. Met dit weinige zullen wij volstaan. Wij hebben slechts even de aandacht willen vestigen op een interessante plant, die in deze dagen bloeit.

DESASTRIJD.

(Slot).

KARIO zag nu ook in, dat 't onmogelijk was, zijn desa-genooten met woorden te overtuigen en dat hij alleen door zelf het voorbeeld te geven, zijn doel kon bereiken. Maar het viel heel anders uit dan hij had gedacht. Zijn desa-genooten zagen het eerst met spot aan, hoe hij zijn sawah's bemestte, hoe hij de moddersloot achter zijn woning, die zooveel schadelijke dampen uitwasemde, dempte. Maar de spot veranderde in vijandschap, toen ze hoorden, dat hij den Danjang desa en Dewi Sri geen offers meer bracht en vooral toen ze zagen, dat zijn sawah een grooteren oogst opbracht dan de hunne. En ze besloten hem op een gevoelige wijze te straffen voor zijn overtreden der oude adat.

Op zekeren nacht kon men tegen twaalf uur vele donkere gestalten zien sluipen naar het heilige graf van hadji Abdullah, op eenigen afstand van de desa gelegen. De man, die hier begraven lag, had zijn heiligheid te danken aan het kluzenaarsleven, dat hij meer dan twintig jaren had geleid. Daar hij bovendien een Arabier was, ging er van zijn graf een groote geheimzinnige kracht uit. Toen allen om de heilige plek verzameld waren en eenige flambouwen de groep verlichtten, trad één hunner naar voren. Het was hadji Soleiman, Kario's gezworen vijand, één van die fanatieke leegloopers, die op kosten der bevolking leven en waar zij kunnen, deze tot verzet tegen het wettig gezag aansporen. Zijn groote invloed op de Inlanders was niet alleen toe te schrijven aan de meerdere heiliging, die hij in 't oog zijner desa-genooten door de volbrachte bedevaart had verkregen, maar ook aan zijn meerdere ontwikkeling.

„Desa-genooten!” sprak hij. „Gij weet allen waarom ik u verzocht heb hier bij 't graf van hadji Abdullah te komen. Kario, dien gij allen kent, durft het te wagen zich niet aan onze oude adat te houden, maar wil allerlei nieuwigheden invoeren, die hij van de Hollanders, die vreemdelingen, onbekend met onze gebruiken en vijanden van ons geloof, heeft afgezien. Bovendien veracht hij de geesten, wien wij van ouder tot ouder offers hebben gebracht. Moeten wij dit alles maar rustig aanzien? Duldt gij zoo iemand nog langer in uw desa? Neen! Wij moeten hem het leven zó onaanvaardbaar maken, dat hij gedwongen wordt, naar zijn vrienden, de Hollanders, de wijk te nemen. Is dit niet ook uw meening?”

„Weg met Kario, dien afvallige!” brulde de gansche troep. Had Kario dat woeste geschreeuw gehoord en de onheilspellende gelaatsuitdrukking dier opgewonden mannen gezien, voorzeker, hij zou onmiddellijk vol angst zijn desa ontvlucht zijn.

Maar Kario lag rustig op zijn baleh-baleh te slapen en merkte er dus niets van welke plannen er tot zijn verderf gesmeed werden. Maar al spoedig begreep hij, dat er iets broeide in de desa. Als hij één zijner dorpsgenooten aansprak, antwoordde deze slechts zeer kort en toonde duidelijk zijn tegenzin hem te woord te staan.

„Ik begrijp niet,” zeide hij tot zijn vrouw, „wat de menschen sedert eenigen tijd tegen me hebben. Ze schuwen mij, alsof ik een lepralijder was.”

„Ze zullen jaloersch zijn,” antwoordde Soepiani, „omdat onze oogst dit jaar veel grooter is dan de hunne.”

Dat dit echter alleen de reden niet zijn kon, moest Kario tot zijn groote schade ondervinden, toen hij, op zekeren morgen, naar de sawah willende gaan, twee van zijn karbouwen, die den vorigen avond nog volkomen gezond waren, dood in de kraal vond liggen.

Kario was buiten zich zelve van woede. Maar toen hij den volgenden morgen zag dat ook zijn derde karbouw gedood was, begon hij ook angstig te worden, want hij dacht: „Wie weet welke ongelukken mij nog meer zullen treffen. Misschien hebben mijn onbekende vijanden het ook wel op mijn leven gemunt. Ik voel mij te Soekanandi niet langer veilig.”

En zijn vrees bleek niet ongegrond.

Dien avond begaven hij en zijn vrouw zich niet rustig te bed. Zij waren bevreesd, dat er 's nachts weer wat zou gebeuren. Reeds hadden ze eenige uren geslapen, toen Kario met schrik wakker werd door een hevig geknetter en een heeten rook, die hem bijna verstikte. Hij sprong van de baleh-baleh op en schudde Soepiani wakker. Hun woning stond in brand. Daar ze, evenals alle inlandsche huizen, van hout en bamboe was gebouwd, grepen de vlammen met zoo groote snelheid om zich heen, dat Kario en

ADAM'S GOUDEN REGEN.
TAK, WAARAAN DE TWEE BLOEMVORMEN TE ZIEN ZIJN.

Soepiani zich slechts met de grootste moeite konden redden. De beide ongelukkigen snelden, met achterlating van alles, hun erf af, terwijl hun eenige gedachte was: „Weg uit Soekanandi, waar ons toch niets dan ellende te wachten staat.”

Door de vrees voort gedreven, legden zij dien nacht vele palen af. Ze hadden den weg naar Magelang ingeslagen. Op weg naar deze plaats vervulden sombere, wraakgierige gedachten de ziel van Kario. Hij was vervuld van haat tegen zijn desa-genooten. Dit was dan ook wel te begrijpen. Alle moeite had hij gedaan om hen tot meerdere welvaart te brengen, maar hij was slechts met ondank beloond en nu gedwongen tot lijfsbehoud zijn desa te ontvluchten.

Na eenige dagen kwamen ze moe en afgemat in Magelang aan, waar Kario van het geld, dat hij inderhaast nog had kunnen meenemen, een kleine warong opzette.

Maar hij kon niet vergeten, hoe afgunst en haat hem uit zijn dorp hadden verdreven en hij zon op wraak. Eindelijk brak voor hem de dag der vergelding aan.

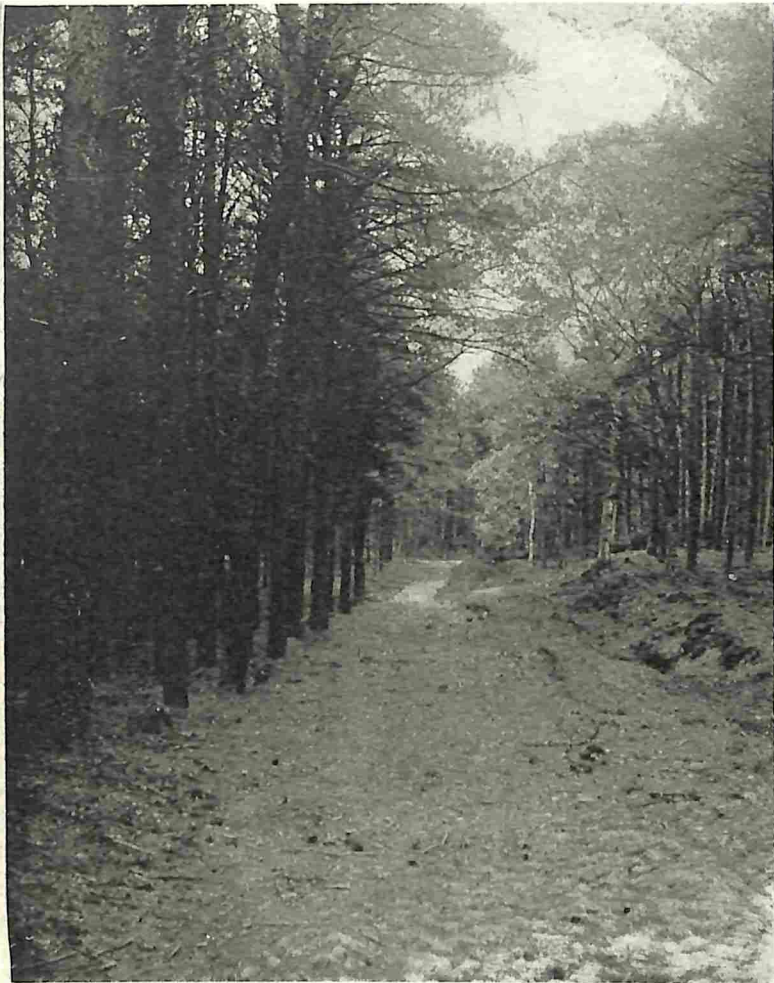
II.

Dipa Negara!

Dit is een van de weinige namen uit de Javaansche geschiedenis, die ook in Nederland bekend zijn. Maar als men dan vraagt, wie was die Dipa Negara? luidt het antwoord meestal: „Wel, zoo'n Javaansche prins en oproermaker”, maar wat hij eigenlijk gedaan heeft, weet men toch niet.

Pangeran Anta Wiria, de latere Dipa Negara, was de zoon van den Sultan van Djokjakarta, Amangkoe Boewana, en volgens de adat niet tot den troon geroepen, als spruitende uit het huwelijk van dezen vorst met een vrouw van mindere afkomst. Toch schijnt hem eens 't vooruitzicht geopend te zijn, op den troon van Djokja te komen. Na den dood van zijn vader en zijn broeder, sultan Djarot, werd echter niet hij, maar de minderjarige zoon van dezen laatste als Sultan erkend, waardoor Dipa Negara zich zeer gegriefd voelde, vooral toen hij tot voogd van dezen vorst benoemd werd. In zijn jeugd had hij zich te Tegal redja, onder invloed van zijn overgrootmoeder, aan godsdienstige beschouwingen overgegeven, terwijl visioenen en zwerftochten zijn godsdienstzin tot fanatisme deden overslaan, wat ten gevolge had, dat hij door vele inlanders als de door Allah geroepen leidsman werd beschouwd. De groote lasten, waaronder de bevolking gebukt ging, de zedeloosheid in den kraton, de groote zorgeloosheid, welke de vertegenwoordigers van het Europeesche bestuur van Djokja aan den dag legden, dit alles deed de haat van Dipa Negara tegen dat bestuur toenemen. Het aantal zijner aanhangers nam voortdurend toe en in 1825 brak de oorlog uit, die vijf jaar lang Java heeft geteisterd en die door Dipa Negara, met behulp van Ali bassa Prawira Dirdja en Kjai Madja met afwisselend geluk werd gevoerd.

Het was de Java-oorlog, die Kario in de gelegenheid stelde, aan zijn wraaklust te voldoen.

DE OOSTVEENSCHEN LANDEN.
BERKEN IN 'T NAALDHOUT. (HET NIEUWE VEEN).

De bevolking van Soekanandi had zich n.l. ook bij Dipa Negara aangesloten. Van Selarong uit, gelijk kort te voren van Tegalredja, waren door geheel Mataram brieven verspreid van den volgende inhoud:

„Vrienden en kameraden in het land van Mataram! Wie prins Dipa Negara lief heeft, kome spoedig tot hem! De prins en zijn oom zijn samen te Selarong. Komt spoedig, die hem lief heeft, uitgerust tot den strijd!” Eén dezer brieven was ook in Soekanandi gekomen en hadji Soleiman had er 't zijne toe bijgedragen, dat de bevolking zijner desa de partij van Dipa Negara koos.

Het Indische leger, waarvan het grootste deel zich op Sumatra en Celebes bevond, werd nu zooveel mogelijk op Java samengevoerd, terwijl door werving in Indië en Nederland naar versterking werd getracht. De Kock werd onmiddellijk naar de Vorstlanden gezonden en hij slaagde er in, den Soesoehoenan van Solo in zijn trouw aan het Gouvernement te bevestigen. Tegelijk zond hij een colonne naar Kedoe, Banjoemas, Bagelen en Pekalongan, om de opstanden, die daar waren uitgebroken, te dempen.

Kario voorzag met vreugde, hoe zijn opgestane, vroegere desa-genooten wel weder onderworpen zouden worden en hij liet zich als gids aanwerven bij den troep, die te Soekanandi en omgeving de rust moest herstellen. Na eenige hevige gevechten, waarbij hijzelf groote diensten bewees, doordat hij de streek uitstekend kende en waarin hij met wellust op zijn vijanden inhakte, gelukte het den Nederlandschen troepen, Soekanandi geheel te vermeesteren. De bevolking moest dadelijk alle vuurwapens inleveren. Met onverholen vreugde stond Kario te kijken naar de vernedering zijner vijanden en naar hun sombere, neerslachtige gezichten. Maar hij zou beter gedaan hebben, als hij zijn blijdschap niet zoo openlijk getoond had, want velen richtten hunne onheilspellende blikken op hem, terwijl ze hun krissen vaster omklemden, als wilden zij die den verrader in 't hart stooten.

De avond was gevallen. Slaperig zaten of lagen de vermoeide soldaten om de wachtvuren en men hoorde geen andere geluiden dan bijwijlen de stemmen der schildwachten, die afgelost werden. Kario had de plek zijner oude woning, waar nog slechts een schuurtje door de vlammen gespaard was, opgezocht en was op den aarden vloer daarvan van vermoeienis spoedig in een diepen slaap gevallen.

Toch was het niet zoo rustig in de desa, als de stilte zou doen vermoeden. Tegen middernacht slopen vele gedaanten, de schaduw zoekend van het geboomte, om niet door de schildwachten bemerkt te worden, naar den kant der rivier, waar Kario's woning had gestaan. Aan hun houding was duidelijk te zien, dat zij iets kwaads in den zin hadden. Ze waren ook allen gewapend, de meesten met een kris, enkelen met een kapmes of een piek. Toen ze het schuurtje omsingeld hadden, trad hadji Soleiman naar de deur en trachtte die te openen, doch Kario had ze uit voorzorg gesloten. Het kostte den opgewonden menschen echter weinig moeite, de zwakke afsluiting te verbreken. Onder woest gehuil stormden ze naar binnen en brulden den doodelijk verschrikten Kario toe: „Ellendeling! Hoe durft gij 't wagen in de desa terug te komen, die ge aan onze vijanden hebt overgeleverd? Hebt gij van hen veel loon ontvangen voor uw verraad? Ook wij zullen u geven, wat u toekomt!” Hun krissen verlieten de scheeden en eenige oogenblikken later werd Kario's lijk afschuwelijk verminkt uit de woning gesleept en in de rivier geworpen. Hierop keerden ze naar de woning terug. Hadji Soleiman trad naar voren, strekte zijn rechterhand vooruit en sprak op plechtigen toon: „De vloek van Allah ruste voor eeuwig op deze plek. Mogen de zielen van den verrader, dien wij zooeven zijn gerechte straf hebben doen ondergaan, en van zijn vrouw, nergens rust vinden, maar gedoemd zijn om zonder ophouden door het luchtruim te dwalen.”

En de herinnering aan deze vervloeking leeft nog voort tot op den huidigen dag en de Javaan schuwt deze plek, vooral in het middernachtelijk uur, als de geesten van Kario en Soepiani daar terug keeren.

H. L. B.

DE OOSTVEENSCHEN LANDEN.

ZOO heette vroeger een streek lands, gelegen ten Oosten van den straatweg van Utrecht naar Hilversum, en ten Westen van de groote toeristenbanen, die leiden van het oude dorp de Bilt naar het wel moderne, (trouwens zich opmakend tot een luxe-voorstad van Utrecht), doch zeer pretentieuze villa-park Bilthoven, en verder tot Maartensdijk.

Een vergeten land, dat, vreemd genoeg, met een bepaald Achterhoeksch cachet pronkt, niet wat vegetatie en bodemgesteldheid betreft, maar wat aangaat de frappante gelijkenis van de ruime, en stil-deftige huizingen ver-weg van de groote toeristenbanen, met oprijlanen van ruim een half uur, en groote, stille wouden.

Eenige jaren geleden was het een gebied, dat geheel buiten het operatieterrein lag van het toerisme, dat ook om Utrecht zulke buitensporige afmetingen heeft aangenomen.

Totdat dit toerisme door andere banen geleid werd, en het genoeg van buiten-zijn niet zoozeer meer gezocht werd in het afpeddelen van de groote banen, en de min of meerdere toeristische geschiktheid van een weg werd bepaald naar diens toestand en aantal kilometers; totdat, om het in één idee samen te vatten, de menschen gingen wandelen.

Dit mooie land, met zijn schat van herinneringen aan vroegere krijgsbedrijven (want het lag immers juist op de grens die het Utrechtsche landschap verdeelt in Over- en Nederkwartier), aan

de beroemde mannen, die ook in deze streken gezworven hebben, en onder den indruk geweest zijn van de mystieke boschinterieurs, immers, wie waren meer de gasten van Beukenburg als Felix Dahn, en onzen beroemden landgenoot Prof. Donders?

Maar kort, al dit moois staat op het punt te veranderen in een villaparkachtig bosch, met hertenkampen, electrisch licht, nieuw begrinte lanen, in de vreemdste bochten gewrongen, zich allures gevend van boschlanen te zijn, en overal kippengaas en eigendom-afsluitende hekjes, en overal smakeloze kunstgewrochte die villa's heeten.

Laten wij echter een blik werpen in het oude, mooie land.

Beukenburg en Eijckenstein, de twee groote buitenverblijven, domineeren den geheelen omtrek, en begrenzen gelijktijd het mooiste en stilste gedeelte, het „Nieuwe Veen” — zoo heet het tenminste op een oude kaart van het Overkwartier, uitgegeven te Amsterdam door Isaac Tirion in den jare 1770, en dat de naam „Veen” niet ten onrechte gekozen is, bewijzen de zilveren berken-singels, en de purperen orchideeën langs de weelde-kantjes van de oude veensloten.

Recht door het land heen, (ongeveer van Zuid naar Noord) loopt een zandweg: „Vianens Steghe” of „Opstal” genoemd, en het schijnt werkelijk een zeer belangrijke verkeersweg geweest te zijn, getuige de breedte, en de oude boerenhoeven die aan zijn kanten liggen.

Rechts van ons stijgt de bodem, want wij zijn hier op het uiterste randje van de geweldige stuwmoreene, met zijn eindeloze wouden, uren ver Oostwaarts.

Links daalt het land, verliest de lage horizont zich in de blauwe veenlevels, achter een eindeloos moerasland van berkenboschjes en weilanden.

Altijd is het daar heerlijk stil, en ligt het landschap breed uit in wijsche rust, wars van nieuwsgierigen die dit natuurmonument zouden willen verstoren, maar bovenal schoon is het op een zomernamiddag als de zon wegzinkt in de gouden nevels van het lage land, en de hitte nog gevangen zit in het blinkende zand van de breede paden.

En dan de bosschen, met hun mooie boschslootjes, hun meertjes, waar op zoo'n middag de muggen dansen van louter blijdschap over den mooien dag; waar de wilde reeën weg vluchten voor den eenzamen wandelaar, en waar de oude grijsbemoste stammen U toefluisteren van stille boschmysterie, maar ook van heftige tooneelen, van dolzinnige rondedansen, die daar jaar-in, jaar uit plaats vinden, ter eere van den Kerstnacht, den Walpurgis- en St. Jansnacht, en uitgevoerd door die onzichtbare wezens, die het landvolk heksen noemt.

Heide, bosschen, korenlanden, en venen wisselen elkaar hier af, in de aangenaamste verscheidenheid, en op die heidevelden, waar in vroeger jaren getracht is een afwateringsstelsel te graven, tenminste, op sommige, zeer lage gedeelten, heeft zich in de heideslootjes, en watergangen een ware pracht-flora gezeteld. Prachtige mossen, roodbeparelde drodera's bij duizenden, en meterslange wolfsklauwen.

Dan de varens, de groote, wuivende adelaarsvarens, en de statige koningsvarens, maar ook heel kleine, heel teer en fijn van schoone bladstructuur, wuivend lang vochtig duistere boschranden.

Wat moet ik meer roemen, de geurende kamperfoeliehagen, de groote gele wederiken, langs de slootkanten, de egelantier-bogen met hun roode weeldebloemen, de purperen orchideeën, of de eeuwenoude bosschen met hun duisternismysterie dan wel de groote heide met zijn veenlevels, zijn jeneverbessen en zijn wazig blauwe boschranden, waar in Januari reeds de hazelaars stuiven, aan de kanten van de bevroren broekslootjes.

De nuchtere opsomming van die natuurmonumenten, zegt echter niet veel, en ik wil slechts den raad geven: gaat zelf er heen, vooraleer het te laat is, en brengt Uwen dag door in die vredige stemming, die alleen een dergelijk landschap in rustigen natuurstaat U kan geven.

L. BECKER JR.

„Buiten onwaardig.”

Zoo klonk het ons van vele kanten tegen, na de verschijning van ons Batavia-nummer. De afkeuring gold de inderdaad minder geslaagde reproductie van Coen's conterfeitsel in het West-Friesch museum, als voorplaat opgenomen.

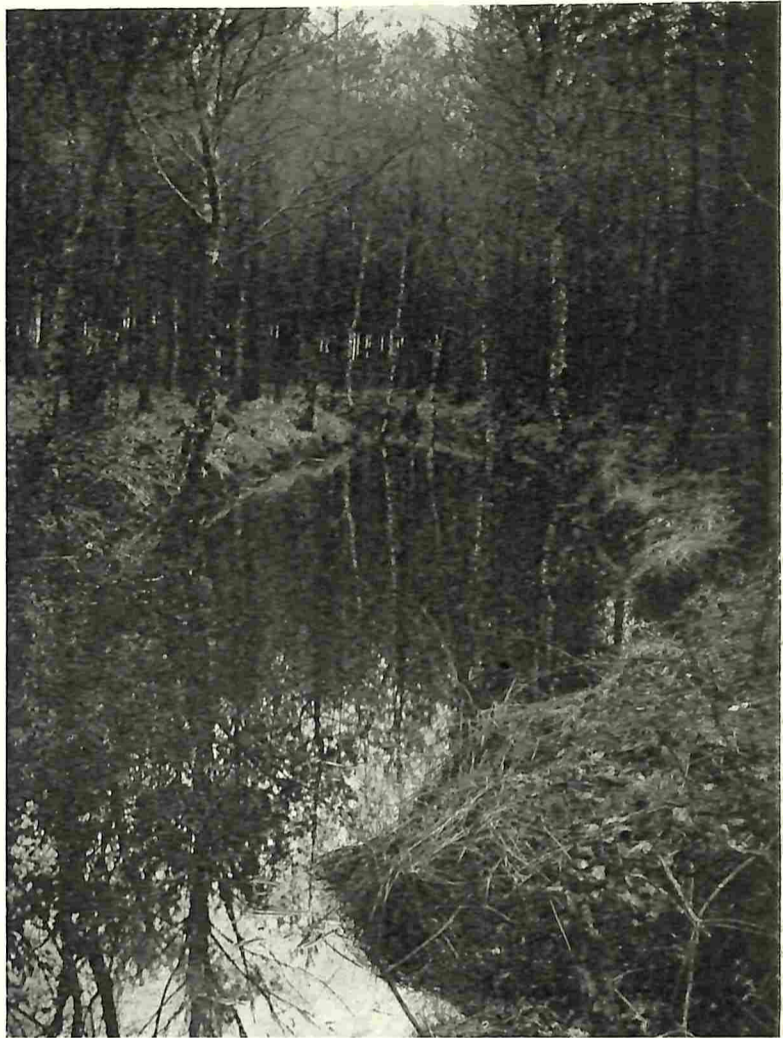
Er kunnen echter omstandigheden zijn, waarin de uiterste zorg voor de afbeeldingen niet baat. Met zulke omstandigheden hebben wij bij deze plaat te kampen gehad. Men oordeele zelf.

Ons was bekend, dat eigenlijk slechts één portret van Batavia's stichter betrouwbaar is, n.l. dat te Hoorn, afkomstig van 't Oost-Indische Huis aldaar, en vandaar later overgebracht naar het West-Friesch Museum, waar het licht nogal te wenschen overlaat, zoodat het ons verstandiger leek te wachten tot Coen in het Stedelijk Museum te Amsterdam was aangekomen, waar hij op de tentoonstelling-Batavia zou prijken.

Pogingen om het schilderstuk aldaar te fotografeeren zijn evenwel niet geslaagd. Een streng verbod om den koenen gouverneur-generaal uit te pakken was uitgevaardigd. Smeekbeden baatten niet.

Zoo moesten wij ons vergenoegen met een foto van een Hoornschen fotograaf, die klaarblijkelijk het portret van Coen te kort heeft belicht en vermoedelijk niet van een kleurgevoelige plaat heeft gebruik gemaakt.

Er zijn méér bladen, die deze foto reproduceerden. Het verheugt ons, dat men ons alleen er een verwijt van maakte.

DE OOSTVEENSCH E LANDEN.
BOSCHMEERTJE.

HET OPEN VENSTER.

4) *Uit het Engelsch van E. TEMPLE THURSTON.*

19 Mei. — Er wordt van de klapekster met rooden rug verteld, dat zij de lichamen van hare slachtoffers vilt en hun huiden bij haar nest ophangt, als de zegeteekenen van haar overwinning. Het is bewezen, dat de „slagersvogel”, zooals ze 't best bekend is, zich voedt met de jongen van andere vogels en ze steelt uit hun nest, waarna zij ze aan de punten van doornen ophangt in haar provisiekamer. Ik heb zelf verleden jaar zulk een provisiekamer gevonden in een dichte sleedoornstruik, midden in het boschje bij onzen boomgaard. Twee jonge musschen en een grasmusch, die pas vliegen kon, waren aldus opgehangen naast het nest, waarin ik vier jonge eksters zag, die teekenen vertoonden van een gulzigen eetlust.

Het eerste oogenblik, toen ik het zag, werd ik bewogen tot een beschuldiging van wreedheid. Die kleine lichaampjes met de doorn door hun halsjes, zoo verschrompeld en stil, schenen zulk een aanklacht tegen de natuur te zijn, dat ik me afwendde en naar huis ging, me afvragende, waarom de geest van leven en laten leven zoo laat in de wereld gekomen was.

„Hoeveel jaren,” zei ik tot mezelf, „moet de aarde in duisternis gedompeld zijn geweest, vóór de komst van den Zoon van God!”

Dienzelfden dag, gedurende ons middagmaal, keek Georgina me over de tafel aan en zei:

„Waarom stalt Suskind al dat vleesch zoo uit, dat hij te koop heeft? Elke slager zal het wel doen, maar waarom moet dat nu? We weten wel, wat ze verkoopen. 't Is toch niet noodig, al die doode lichamen op te hangen aan haken vlak voor het winkelraam.”

Misschien duurde het wat lang, voor ik antwoordde, want na een poesje hoorde ik, dat Georgina haar vraag herhaalde.

„Waaróm toch?” zei ze.

„Omdat de aarde nóg in duisternis gedompeld is,” antwoordde ik. „Er zal wel eens een dag komen, vermoed ik, dat we zullen weten, hoe we leven moeten zonder elkaar's leven te begeeren. De dag zal wel eens komen, dat we zullen leeren ons ervoor te schamen het leven te benemen aan eenig schepsel. Er is nog te veel van het Oude Testament in ons — en nog te weinig van het Nieuwe.”

En toch — hoeveel Suskind ook mag lijken op de klapekster, wat betreft het uitstellen voor zijn raam, hij lokt zijn slachtoffers toch niet door list. Ik heb gelezen, dat deze karaktertrek twijfelachtig is bij de klapekster. Maar ik heb ondervonden, hoe wáár die is.

Verleden jaar heb ik nauwkeurig de ekster bestudeerd, die gebouwd had in de sleedoornstruik in het boschje. Toen het broedsel grooter werd en gulziger was in zijn eetlust dan ooit te voren, zag ik op zekeren keer vanuit mijn schuilplaats, hoe het wijfje, even verborgen als ikzelf, zich opstelde achter dichte braam-

bessenbladen. Ze zat onbeweeglijk stil, — even stil als ik — en ik vroeg me af, wat haar bedoelingen waren.

Spoedig hoorde ik de tonen van een goudvink. Het geluid is onmiskenbaar. Het is, alsof ze van deur tot deur bedelt en niet te veel durft te vragen. In Devonshire noemen de buitenmensen haar dan ook „weinig brood en geen kaas”. Daar lijkt haar gezang juist op. „Een beetje brood en geen kaas,” is haar klaagtoon, alles op één toon, tot het laatste woord in lagen mineur-toon gezongen wordt.

Ik keek voorzichtig op mijn horloge. Getrouw aan de traditie van haar lied, was het bijna drie uur. En toen keek ik om me heen, om te zien, wáár ze zijn kon. En terwijl mijn oog overall rondspeurde, kwam het weer terug bij de ekster. Juist op dat oogenblik begon het gezang opnieuw. Ik zag het zwellen van de keel van de ekster, de bek juist open om de tonen er uit te laten. Ze bootste de goudvink na om de jonge vogeltjes te lokken en te bemachtigen. Ik kon het eerst niet gelooven, totdat ik haar plotseling voorover zag vallen na een zwak tjilpend geluid in de struiken. Een oogenblik later bracht ze een jong vogeltje terug in haar klauwen.

Misschien bewoog ik me toen, want plotseling schrikkend vloog ze weg, ofschoon ze haar prooi steeds vasthield. Den volgenden morgen vond ik een jonge goudvink in haar provisiekamer hangen. Niet alleen had ze de stem nagebootst, maar ze had ook hetzelfde uur uitgekozen, waarop de goudvink meestal haar lied zingt.

„Suskind doet zulke dingen niet,” zei ik tot mezelf. Ik weet niet, waarom ik het noodig vond Suskind te verdedigen tegen mijn eigen geweten. Misschien stalt hij het vleesch, dat hij verkoopt, wat onnoodig uit, maar hij is een eerlijke, openhartige kerel.

Ik kom voor den tweeden keer vandaag terug bij dit opschrijfbboek, om er aan toe te voegen, dat ik met Hodgins heb gesproken over de witte musch. Ik sprak zoo vriendelijk als ik kon, niet willende, dat hij een oogenblik kon zien hoe ik hem verdacht, niet-tegenstaande al mijn pogingen om dit niet te doen. Hij kwam in mijn studeerkamer.

„Ik hoor van Weyburn,” zei ik, — want ik had eerst Weyburn zelf ook nog eens ondervraagd, — „dat gij een poosje geleden een musch hebt gevangen in een strik, en die wit hebt geverfd.”

„Dat is een leugen,” zei hij oogenblikkelijk.

Ik wou, dat hij niet zoo dadelijk had geantwoord. Als dit de eerste keer was geweest, dat hij ervan gehoord had, scheen het mij toe, dat hij meer verwondering moest hebben laten blijken. Mijn verdenkingen werden sterker. Ik voelde, dat ik wist, dat hij het gedaan had en hoe meer ik 't wist, hoe meer ik de verdenking uit mijn stem hield.

„Waarom,” zei ik, — „waarom vertelt hij dan deze geschiedenis van jou?”

„Misschien omdat hij iets op me tegen heeft,” antwoordde hij. „Welnu, wat denk je dan te doen?” vroeg ik, — „het is niet prettig, als menschen zoo iets van je vertellen. Ik geloof wel, dat ik waarheid spreek, als ik zeg, dat het een strafbaar vergrijp is. Wat denk je nu te doen?”

Hij antwoordde, dat hij 't niet wist.

„En je zegt, dat het niet waar is?” zei ik.

„Neen, 't is een leugen.”

„Maar de jongen bevestigt deze geschiedenis,” zei ik.

„Ik kan niet helpen, wat de jongen zei,” antwoordde hij. „'t Zal hem wel gezegd zijn.”

„Dus dan moet ik begrijpen, dat het niet waar is, wat Weyburn me vertelde?”

„Ja, 't is een leugen,” herhaalde hij.

Ik hield niet van zijn gelaat, toen hij dit zei, maar ik had er nooit van gehouden. Ik probeerde nu te denken, dat ik er tot nu toe wél van gehouden had.

„Weet je, dat hij zegt, dat je hem dit van de musch vertelde, juist in den tijd, toen je het hek schilderde aan het eind van de oprijlaan, — toen je het schilderde met witte verf?”

Hij keek me norsch aan; ik denk, dat mijn volharding hem begon te overtuigen, dat ik zijn schuld wist. Maar juist toen begonnen plotseling zijn oogen te glinsteren van kwaadaardigheid.

„Vertelde Weyburn u ook, dat hij een musch geteerd heeft?” vroeg hij me, en hij moet aan mijn oogen gezien hebben, welk een noodlottige stap dit was.

„Daar heb je een groote dwaasheid gezegd,” zei ik.

Stuursch vroeg hij me, waarom.

„Wel, wil je graag, dat ik gelooven zal, wat je zegt?”

„Ja.”

„Meen je dat?”

„Ja.”

„Waarom moet ik dan Weyburn wél gelooven? Waarom is jouw geschiedenis de waarheid, en de zijne een leugen?”

Ik wist, dat ik hem daar gepakt had. Hij wist het ook. Zijn gezicht verbleekte, toen hij probeerde me in de oogen te zien.

„Wil je, dat ik het geloof?” drong ik aan.

„Ja,” zei hij.

„Dan moet ik Weyburn ook gelooven,” antwoordde ik.

„U kunt gelooven wat u wilt,” zei hij. „Weyburn heeft een musch geteerd.”

„En jij schilderde de jouwe wit?”

Er was een oogenblik pauze. Hij keek me aan om te zien, hoe vast ik overtuigd was van wat ik beweerde. Toen gaf hij toe.

„Wel, — ik schilderde een musch, als u 't weten wilt”, verklaarde hij.

„Ik wist het wel!” riep ik uit en, misschien tot mijn schande, tintelde een triomphantelijk gevoel door me heen, nu ik wist, dat ik hem gedwongen had te bekennen.

„Meer hebben we elkaar niet te zeggen,” voegde ik er bij. „Je kunt gaan. Ik kan niet iemand in mijn dienst hebben, die weerd is. Je kunt gaan.”

Hij draaide zich om op zijn hielen, maar bij de deur keek hij nog eens om.

„In elk geval heeft Weyburn een musch geteerd,” zei hij.

Ik knikte.

Georgina wachtte me op in de zitkamer. Haar kop thee was koud geworden.

„Wel?” vroeg ze.

„Hij heeft het gedaan,” zei ik. „Stemde hij het toe?”

„Ja.”

„Hoe heb je hem daartoe gebracht?”

„Ik sprak heel rustig met hem,” zei ik, — „ik liet hem niet merken, dat ik hem verdacht, — maar ik zette door, tot hij een fout maakte. Toen was het met hem gedaan.”

Plotseling, terwijl ik dit zei, dacht ik aan de listigheid van de klapekster en aan de stem, die ze nabootst om haar prooi te lokken. Ikzelf heb verdediging noodig

— en niet Suskind.

27 Mei. — Misschien is het vrouwen eigen om bijgeloovig te zijn. Ik heb sporen van bijgeloovigheid aangetroffen in de verstandigste vrouwen. Zelfs Georgina is er niet vrij van. Dit jaar hoorde ze de koekoek vóór de nachtegaal en ze vertelde me dat met een rustig glimlachje, als om me te verzekeren, dat ze er niets om gaf.

„Maar je gééft er ook werkelijk niet om, wel?” vroeg ik.

Tot antwoord citeerde ze een passage uit haar lievelingsdichter Chaucer:

„Het was een bekend verhaal,

Dat het beter was, éér de nachtegaal

Te hooren, dan de gewone koekoeksang”.

Ik zou het beter vinden alle bijgeloovigheid de kop in te drukken. Ze behoorde thuis in een tijd, toen de geest van den mensch nog gedompeld was in de duisternis van afgodsdiensten. Maar hoe kan ik Georgina beschuldigen?

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenberg.

BOVENGEDEELTE VAN DEN GEVEL VAN HET HUIS
VOORSTRAAT 134 TE DORDRECHT, AANGEKOCHT
DOOR DE VEREENIGING „HENDRICK DE KEYSER”.